

H A R M I N C K É T E S Z T E N D Ő

VISSZAEMLEKEZÉSEK

ÍRTA:
HEKBOLY FERENC

KOSICE-KASSA 1923
NYOMATOTT AZ „ARTIGRAFIA” KÖNYVNYOMDÁBAN

Az olvasóközönségnek a szerzőről.

Sokszor hallottuk őt nagy mesélő kedvvel szórakoztatni újságíró kollégáit, az írókat, színészeket és más hasonló-fajta cigánynépet.

A legjelentéktelenebb eseményeket, élményeket is úgy fölcicomázta, annyi humorral fűszerezte és annyi jó izzettel adta föl, hogy aki egyszer hallotta tőle, soha sem felejtje el, de a mesemondót se. Hát még, amikor igazi, súlyos eseményeket markolt meg, hallgatóságát teljesen hatalmába ejtette.

Ilyenkor mindig arra gondoltam, hogy aki így tudja az eleven szóval bánni, annak kár elröppeni hagyni azt a sok színes, érdekes, mozgalmas emléket, adomát, történetet.

Kzt az én barátom maga is érezte és nem hagyta szájról-szájra hagyománynak, hanem megírta azzal az elevenséggel, kedves vidámsággal, közvetlenséggel, ami csak az ő specialitása.

Nagyon kicsi segmentuma a zajos világnak az a szűkebb haza, ahol az ő történetei, kacagást kiváltó jelenetei, életvillanásai megjátszódnak. Nem is világtörténelmet csináló szereplők azok, akiket mesekörébe bele von, de az élet játékossága, furcsasága itt is felvetett

sok olyasmit, ami eltagadatlan része a minden emberi sajátosságoknak: jónak, rútnak, valónak, torznak, bölcseségnek, gyarlóságnak... és amit érdemes átadni a kortársaknak és az utánunk következőknek.

Ennek a könyvnek szerzője a kassai újságíró-gárdának értékelt képességű, régi munkása, minden hitével, szeretetével, szűkesen jutalmazó hivatásának. Évtizedek óta ismeri a közönség, a rászorultak, a gyámoltalanok, a gyöngék védelmében megírt eredményes cikkeit, a társadalmi harcok bátorszavú írásait, az ideális célok kiküzdéseért betűkbe zárt forró vitáit.

Mindez becsületes kezesség arra, hogy a most közrebocsátott kötet az Írásművészei értékes terméke.

Kassa, 1923. július hó.

Sárosi Árpád.

Harminckét év

az idők végtelen óceánjában csak egy csepp, amit a milliók között észre sem veszünk; ámde az egyes emberek életében meglehetősen hosszú idő, amire érdemes visszaemlékezni, ha jó, ha rossz sorsban morzsolódott is le az. Harminckét esztendő töltemén Kassa városában és néhány rövid évnek leszámításával mind a mai napig a napnak krónikása vagyok. Nem itt születtem, hanem Dunántúlon, a Somló hegy tövében s gyermekéveimet a Balaton vadregényes partjain éltem le. Ott meredeznek Tátika, Csobánc, Szigliget, Rezi. Sümeg bércei, megkoronázva egy-egy középkori lovagvárnak romjaival. Alig ismertem meg az abcét, máris könyv nélkül tudtam azokat a szép regéket, amiket Kisfaludy Sándor irt e várakról. Tizennyolc éves koromban 1891-ben sorsom kiragadott szülőföldemről s a Kárpátok tövében telepített le. Négy évig diákoskodtam Kassán, majd egy rövid esztendő a zalamegyei Kiskomáromban töltem s 1896. november elsejével véglegesen ide költöztem, az akkori községi iskolaszék által a város iskoláihoz választtatván meg tanítóul.

Ez a 32 esztendő Kassa város történelmében is sok változatosságot mutat föl; nagy átalakulások történtek itt s mivel 1898. óta mint újságíró, e változásokat, átalakulásokat élénkebben, nagyobb figyelemmel szem-

leltem, azokat nyilvánosan bíráltam, magamra vontam a közönség figyelmét. Nem is volt az 1919. előtti Kassának egyetlen, valamire való embere, aki engem nem ismert volna. Megpróbálkozom tehát most az itt töltött 32 esztendő, mint egy csendesen folydogáló patakot olvasóim szeme elé varázsolni. E pataknak árjában úszom én, kit az ár egyszer fölszínre hoz, egyszer eltemet. Mint újságíró beszélek.

Nehezen szoktam meg Kassán. Akkoriban még igen ritka eset volt, hogy egy 18 éves fiatalember olyan messzire elkerüljön a szülői háztól, mint én. Idegen volt itt nekem minden. Dunántúli embert, vagy csak olyant is, aki Dunántúlon járt, nem találtam. Sajátságos, dunántulias kiejtésemért kinevettek. S amikor el-elszomorodtam, lementem az Erzsébet'-térre, mert arra dél felé nézve az egyik hegycsúcs a Somlóra emlékeztetett. Két hónap múlva azonban már túlestem ezeken a fájaldalmakon és annyira megszerettem Kassát, mintha ez lett volna szülőföldem.

Diákkori emlékeim közül különösen egy él még mindig igen élénken bennem. Talán azért, mert ez egyúttal első politikai szereplésem is. A Szapáry-kormány 1892. januárjában választatott. Kassán gróf Hadik Sándor volt a jelöltje, akivel szemben az ellenzék, melynek vezére Bulyi Dezső ügyvéd volt, Beöthy Ákost léptette föl. Tipikus 48-as alak volt Bulyi Dezső, született népszónok. Már külseje is elárulta ellenzéki mivoltját: fekete pápaszem, vastag bajusz, széles karimájú puha fekete kalap. A Lócsei házban tartott gyűlésre az ellenzék falragaszokon invitálta a diákságot is. Bulyi hatalmas beszédben támadta a kormányt, ostromozta a kassai intelligenciát, mely meggyőződése ellenére a

kormánypárthoz szegődött. Különösen megdicsérte azonban Lesskó István kanonokot és Katinszky Géza tanítóképző tanárt, mint akik a nagyszámú katolikus papság kebeléből az ellenzéki táborban helyezkedtek el. Minekutána belénk oltotta, illetve bennünk megerősítette az ellenzéki szellemet, délután havas-esős időben kimentünk a Malom-utcára, fogadni a — kormánypárti Jelöltet Vörös tollak díszítették kalapjainkat. Nagy rendőri kísérettel vonultak el közöttünk a kormánypártiak, kik közül alig merte valaki föltüzni a fehér tollat. Mikor Hadik kocsija a Malom-utcahoz ért, egetverő abugolás hangzott feléje. A rendőrség persze tudta, mivel tartozik a kormány jelöltjének. Kivont karddal rohant a vörös tollasok tömegére. Én csak; úgy kerültem ki a kardlapozást, hogy fölkapaszkodtam az evangélikus iskola ablakára s a bent levők segítségével a terembe jutottam. Előzetesen azonban segítettem egy Hadik-zászlót összetépni. Ez volt tehát az én első, de meglehetősen dicstelen politikai szereplésem.

Hogyan lettem újságíró?

Ebben a főbűnös Lekly Gyula volt (Isten nyugosztalja szegényt!). Dalárdista voltam! s ő volt a dalárdának az elnöke. Egyszer, 1898. márciusában kivételesen elmentem próbára s mikor a szólamunk pihent, Lekly hozzám jött s kérdezte, hogy nem szoktatni-e írni. Ő akkor a Pannoniá-nak a szerkesztője volt s mint monda, szeretné gárdáját fiatal erővel kibővíteni. — Mintha csak tudta volna, hogy mi van nálam s mintha én is tudtam volna, mi leselkedik reám, mert épen a zsemben volt egy tárcának szánt valami Ibofyafakadás

címmel. Átnyújtottam neki azzal, hogy, ha érdemesnek találja, adja le, de nevem nélkül. Legfőleg a két kezdőbetű maradhat alatta. Másnap este kezembe veszem a lapot s a legnagyobb meglepetésemre ott van a tárcám, még pedig teljes nevemmel. Ez azonban nem volt elég. Lekly a szerkesztői üzenetekben rám is üzent, hogy hát a nevetem nem hallgathatta el s ahol ez volt, ott még többnek is kell lennie. Majd később elfogott az utcán s kért, hogy írjak erről, vagy arról, utóbb pedig már egyszerűen csak azt kérdezte tőlem, hogy van-e kézirat? Ezzel a témák megválasztása jogommá, kéziratok leadása pedig kötelességemmé vált. Azután irtam, irtam és írok mindmáig.

Vándorlás.

A Pannóniától az Abauj-Kassai Közlönyhöz vándoroltam Kovács Kálmán r. k. hitoktató, később az amerikai monongahelavölgyi plébános csalogatására. Hárman láttuk el akkor ezt a lapot: Stefányi Nándor, akit később, mint eperjesi rendőrkapitányt egy gonosztevő kihallgatása alkalmával agyonlőtt, Kovács Kálmán és én. A lapnak életében egy időre szünet állott be s amennyiben írivalóm akadt, azt a „Felsőmagyarország-ban adtam le, melynek ez időtájt Miklós Gyula volt a szerkesztője. Az ő megjelenése teremtette meg az igazi bohéméletet. Örökösen savanyú arckifejezésével éles ellentétet képezett állandóan derült kedélye, kiapadhatatlan humora. Két lakása volt. a szerkesztőség és az Otthon kávéház. A társaságban, hol ő jelen volt, más nem juthatott szóhoz, de nem is fogyott ám ki a társaság a nevetésből. Bejárta ő, az egész országot,

mindenünnen hozott magával valamit, volt tehát mit elbeszélnie. Fogalommá vált ő Kassán. Kitűnő kompániát alakított, melynek én is rendes tagja voltam. A vezérkar Miklós Gyula elnöklete mellett magában egyesítette Szendrey társulatából Hunyadi Jóskát, Andorffy Pétert, Borbély Sándort és az öreg Némethy Jóska bácsit, kit kapitány címmel tüntettünk ki. De sokszor emlegetjük Némethy Jóska bácsival azt a víg társaságot, melynek színész- és újságíró tagjaiból ma már csak ketten élünk. Jóska bácsi volt a nagy kitaláló! Mikor a kompániának nem volt pénze, milyen fényes vacsorát rendeztünk Opáckán Jóska bácsi ötletéből! A Posta-utcának keskenyebbik részében egyenesen a bohémvilág és kapcsolt részeinek számára vendéglő alakult Hatvani Károly volt színigazgató vezetése mellett, amit mi Csunglijámennek neveztünk el, tekintettel az akkori keleti bonyodalmakra. Természetes, hogy ez a csárda csak rövid ideig tarthatta fenn magát, mert hát ivó-evő még csak akadt, sokszor tul nagy számban 'is, de fizető? — az minél kevesebb. A Csunglijámen bezárása után Miklós Gyulával kettesben a Rumpold-féle vendéglőbe (ma Bristol) jártunk esténként, mint Gyula mondta: egy meszely borra.

Az Otthonban.

Akkoriban — hogy az időt el ne felejtsem 1898—1902. — az Otthon-kávéház volt a tanyája mindazoknak, akiket a hirtelen meggazdagodás ördöge szállt meg. És hányan voltak ilyenek! Járt a vígan a makaó, meg a huszonegy. Szegény jó Orosz bácsi, rendőrbiztos, mennyit fáradozott, hogy megmentsen bennünket a

letöréstől, nem sikerült ez neki. Minden éjjel benézett a leghátulsó szobába, ahol a nagy kerek asztalnál a játék folyt, de soha sem tudta rajtacsípni a játékosokat, mert ember ember hátán szorongott s mire ezt a hatalmas gyűrűt Orosz bácsi áttörte, a játékosok addig már a legnyugodtabban alsóztak. Vagy, hogy a gyanút eltereljék, Orosz bácsi megjelenésekor félbe sem szakították a hazard játékot, hanem belekiabálták a kalábernél szokásos bemondásokat: terz, kvart, kontra stb. Ilyenkor Orosz bácsi diszkréten elvonult. Egyszer azonban egy kevésbé rutinizott lapvevő: partnerének terc-ére ezzel felelt: reszt. Több sem kellett Orosz bácsinak. „Jó-jó X ur! mindent tudok, terc és reszt egy pártiban alig kerülhetnek össze”.

Szenvedélyes játékos volt Miklós Gyula is. Viccelt, ha nyert, ha veszett. Egy alkalommal a huszonegyben kibiceltem neki s láttam, milyen képpel nyúzza partnereit ő adta a bankot és 21-e volt. Elkezd éktelenül szitkozódni, hogy milyen rossz lapjárása van. Laufot kér, senki sem ad s végre kivágja a, 21-et. Napokon át gyötörte azután evvel a nem laufolókat. Énvelem azonban megjárta. 1902. január 1-én, délután fél 3!-kor történt. Nagy társaság jelenlétében huszonegyeztünk s Miklós, volt a bankos. Ászra megütöttem a 120 koronás bankját és — szokás szerint királyt kaptam rá. De persze úgy resztáltam, mintha legalább is 21-em volna, a bankár meg 16-ra vágna. És Miklósnak bejött a két ász. Elkezdett engem is kínozni. Dühöngött, hogy hetesre ment és nyolcast kapott rá. Végre rám kiált: lauf? Igen — feleltem — és eldobtam a kártyát. 120 korona akkor óriási pénz volt. Elképzelhető, milyen becéző szavakkal illetett engem erre Miklós Gyula!

Makao és huszonegy volt minden, kávéházba járó embernek a passziója. A kártya demokratizáló hatása igen szépen érvényesült. Katonatisztek, hivatalnokok, jogászok, gazdászok, kereskedők, iparosok, gyanús ekszisztenciájú ügynökök, lócsiszárok szépen megfértek egymás mellett a kártyaasztalnál s hogy a köztársasági szellem annál szebben érvényesülhessen, egymást csak „Kartárs”-nak szólították. Ezt a címet a főmattador, Szabó Koszti adományozta az új pointöröknek, akik fölbuzdulva azon, hogy mint kibicek, egyszer megnyerték cechjüket, szintén beléptek a rendes lapvevők sorába.

Hírhedt alakja volt az Otthonnak akkor Albers Oszkár, kivándorlási ügynök, akinek nem volt más hivatása, mint a kivándorlókon nyert óriási összegeket az Otthonban leadni. Mindig veszített, de veszteségeit tudta is mindig pótolni.

Mikor azután a makaó meg a huszonegy vesztettek érdekességökből, jött az új játék: a tombola. Ebben a főrendezői tisztet, mint a színházban is, Andorffy Péter töltötte be. Ez a játék még jobban vonzotta az ifjúságot, mint a többi. Andorffy meglehetősen szerény bankár volt, megelégedett estéenként 40 korona nyereséggel. Ebből azután olyan szépen pénzelt, hogy rövid két hónap alatt szép prêmes téli bundát csináltatott magának, sőt vett egy kitűnő zongorát is, melynek lábain égszínké kerekék voltak. S hogy az egy eredetet élénken dokumentálják, bundáján is ilyen színű gombok voltak. Borbély Sándor színész szintén a kártyaszenátqrok között foglalt helyet.

Ez a két színész egyébként behízsgáló modorával az egész kávéházi közönséget meghódította. Megtörtént

és még több, meg nem történt eseményeknek elbeszélése, a színészeiből vett igaz történeteknek, valamint a legkülönbözőbb minőségű anekdotáknak leadása köréjük vonzotta partin kívül is a „kartársakat”. Néha komoly dolgokról is tárgyaltak. Így egy ízben ebéd után Andorffy hatodmagával ült az asztalnál és a — veszetségről beszéltek. Andorffy elmondta, hogy őt is megharapta már a veszett kutya, de a Pasteurben kigyógyították. Egyik kartárs erre megjegyezte, hogy: az így megmart, de kigyógyított embereknek majdnem mindegyikén hét évenként kitör a veszetség. Andorffy ezt tagadta, bár a többiek elhitték. Ez a hit rövid idő múlva igen jó szolgálatot tett neki. Hamarosan leültek kétforintos kalaberre s Andorffy egyik pártiban beadta a játékosnak a subkontrát. De mikor az utolsó előtti ütésnél meggyőződött arról, hogy a subkontrát elveszti, zavarodottan tekintett körül s egyszer csak elkezdett ugatni. Erre Grósz nyomdatulajdonos, ki szintén résztvett a veszetség tárgyalásában, hirtelen felugrott, a kártyát ledobta és „renonce”-kiáltással kiszaladt a szobából. „Andorffy megveszett!” — újságolta a többi vendégeknek és Andorffy megmenekedett a subkontra fizetésétől.

Borbély Sándor feleségét Életkének hívták. A férj egyszer elvesztette minden pénzét s kalapját, felöltőjét otthagya futott haza, hogy feleségétől pár koronát csikarjon ki. Óriási robajjal lépett be a szobába s feleségére rákiáltott: Pénzt, vagy Életkét! Felesége fölismerve a helyzetet, nyugodtan ezt válaszolta: Inkább az utóbbit. Ezzel indokolta Borbély másnap este 24 óras késését.

Egyszer azután két részre oszlott a kártyások osztálya. A válogatott csapat áttette székhelyét a

Herdicky kávéházba,

hol János bácsi, az örökifjú tulajdonos, zamatos mondásaival állandóan derült hangulatban tartotta a népet. Itt a „cvikk” volt az uralkodó bolygó. Amikor már elegendőszámban beérkeztek a tagok, János bácsi ajakán fölhangzott a vezényszó: rogo te amice, aspice a calcom potarhané nohavice. Kisegítőképen néha János bácsit is bevontuk a pártiba s ha olyan jó lapja volt, hogy más nem üthetett, akkor ismét megszólalt János bácsi: le a lanttal, irta Petőfi Antal, po pecu se plantai. A cvikkkirály egyébként Kiss Pali volt, a szinidirektorból lett kórista. Óriási termetű volt. A rossz nyelvek azt beszéltek felőle, hogy mást nem tudott irni, mint a tártli jelzéseit. Direktor korában (Eperjesen) a számadásait ősmagyar írással (rovással) csinálta. A cvikk-pártik rendszeren reggel 5 óráig tartottak. Tíz perccel 5 előtt János bácsi atyai hangon*így szólt: Uraim, igyekezzék magát 10 perc alatt mindenki regresszálni, mert zárunk. Megfogadtuk a jó tanácsot, igyekeztünk regresszálni magunkat, csakhogy akkorra már az egész pártiban alig forgott 5 korona készpénz. Csak a „hozom” járta. Gönczy Gyurka azután kinyjában elénekelt egy zsoltárt és hazatértünk, hogy 7— $\frac{1}{2}$ 8-ig kialudjuk magunkat.

János bácsinál különben teljesen otthon éreztük magunkat. Disznósajt, kocsonya, füstölt hus, szalonna — mind házi gyártmányok —, pompás savanyú bor elfeledtették velünk, hogy kávéházban vagyunk. S ha néha János bácsi elpoharazgatott velünk, jókedvében elénekelt az ő kedves nótáját, mely ugyan rövid, de sokat-

mondó volt, így: sej dínom-dínom-dánom-dánom a krompire s cmárom. Persze saját kottája szerint. Ugyancsak saját harmonizálása és hangszerelése volt kiérezhető abban a szíves üdvözlésben is, amellyel kedvesebb vendégeit fogadta s amely általánossá vált a városban. Szövege így hangzott: eke-mehe-he-he dl-hi-ner!

Mindig kedvesen emlékezem vissza János bácsira. Azt hiszem, sokan mondjuk ezt.

János bácsinál hozott össze jó (vagy rossz) sorsom — Pepivel. Ne törjük fejünket sokáig: ki ez? Becsületes nevén Balluch József. Úgy messziről már ismertük egymást, de közel csak itt kerültünk egymáshoz. Rosszul járt a lapom a cvikkben. Leégtem. Épen föl akarok kelni, amikor észreveszem, hogy kibic telepedik le mögém és olyan szóda-illat csiklandozza az orromat. Pepi volt. Hová, hová? — kérdi. Nem játszom sohasem hozomra, — felelém — pénzem elfogyott, tehát mások okulására kilépek a pártiból. Erre Pepi: Hát nem úgy van az, tessék tovább játszani — és egy 10 koronást csúsztat a markomba. Épen elég időben. Nagy raub-bukás volt. Én osztottam. Az egész kasszát kivittem, kettőt megbuktattam s azt a kasszát is én húztam ki. Rögtön előttem volt majd 100 korona. Hálás köszönetem kifejezésével akartam mindjárt Pepinek a 10 koronát visszaadni, de ő gavallérosan így szólt: Ha jó volt eddig, jó lesz ezután is — és nem fogadta el. De bezzeg százszorosan fizettem vissza neki a 10 koronáját az Andrássyban „paprikás”-on. Áldozatkészségének egyébként kiváló példáját szolgáltatta akkor is, amikor Murányival úgy megszorultunk a Naplónál, hogy az öreg Rózsa Viktor bácsi nem akarta kiadni a lapot. Erről azonban bővebb fölvilágosítással szolgálhat Pepi maga.

A lakás-, koszt-, leckepeznek, szabónak, cipésznek, mosónőnek rezervált koronák mind elúsztak a kártyán. Szegény Seress Marci bátyánk sok kifizetetlen számlát vitt magával a sírba. Pedig milyen szívesen szolgált ki bennünket jó étellel és itallal!

Kávéházon, sőt partin kívül azonban fönnállottak az egyes társadalmi osztályok között a válaszfalak. Olyan merev elzárkózottság talán még sohasem mutatkozott a társadalomban, mint akkor. Ennek az elzárkózottságnak egyik oka volt:

A politika.

Az 1896-iki választásoknál hallatlan terrort fejtett ki a Bánffy-kormány, minek következtében a szemben? álló pártok esküdt ellenségei lettek egymásnak. Az állami tisztviselők — tán egy-kettő kivételével — a kormánypárt mellett voltak, míg a városi alkalmazottak nagy többsége az iparos- és kereskedőosztály ellenzéki volt. A mandátumot Beöthy Ákossal szemben Éder Ödön nyerte el. 1901. őszén azonban Beöthy úgyszólván harc nélkül lett mégis Kassa képviselője, mert Széli Kálmán nem állított ellenjelöltet. De Beöthy halála után ismét föllángolt a politika tüze. A Tisza kormány Münszter Tivadar polgármestert léptette föl, aki ellen gróf Hadik Béla disszidens vette föl eredménnyel a harcot. Ez az eset nagyon sokat ártott Münszter népszerűségének. Hamarosan elkövetkezett azután a darabont-uralom, mely egy táborba terelte Kassa lakosságát. Az ellenzéknek vezére Bulyi Dezső halála után Stekker Károly lett.

A gyorsan perdülő politikai események élénkebbé

tették a hírlapirodalmat is. Eddig egyetlen napilap volt a Felsőmagyarország s ha alakultak is mellette más lapok, azok mind kérészeltűek voltak, mert politikai párt nem állt mögöttük, bár a Madarász János szerkesztésében megjelenő Kassai Újság életképesnek mutatkozott. A városi pénztár panamáinak leleplezésében orosz-lánrésze volt. A közönség azonban akkor még nem igen vette be a rikkancslapokat s így pártolás hiányában megszűnt. A Kassai Friss Újság is élt egy ideig s a közönség meg is barátkozott volna vele, de más okok miatt ez is kénytelen volt eltűnni. Időközben Miklós Gyula kilépett a Felsőmagyarországtól és megfelelő alkalmazást nem találván, igen nagy nyomorba jutott. Végre meghívást kapott a Friss Újsághoz, a krajcáros laphoz, melynek kiadója Pocsatkó Jenő volt. Persze, megkért, hogy dolgozzam neki. Sokkal jobban szerettem Gyulát, semhogy ellenállhattam volna kérésének és először egyik vasárnapi számba „Magyar divat” címmel vezércikket írtam. Ebben a divathóbort ellen támadtam, még pedig olyan találóan, hogy a lapot az utolsó számig elkapkodták. Vasárnap reggel gyanútlanul mentem a Stefanovics cukrászboltba, ahol Miklós Gyula Lengyel Menyhért társaságában ült. Miklós fölugrott és magából kikelve ordította felém: Ferikém, aranyakat kínálnak egy lapért, de mind elfogyott. Csak folytasd, hol van a másik vezércikk? Írj, írj Ferikém, legalább lesz egy kis pénzem”. Hárman hirtelenében el is fogyasztottunk egy üveg Altvatert, meg egy csomó, virsli-hasét.

Közben éles vitába keveredtem egy tanári állás betöltése miatt a nemrégiben megindult „Felvidék” című hetilappal. Az én támadásom a „Felsőmagyar-

ország”-ban jelent meg s ott is folytattam védekezésemet.

A politikai élet további hullámzásai 1904. őszén életre keltették a második állandó napilapot, a Kassai Hírlapot, melynek első szerkesztője a kitűnő tollú Seress Imre volt. Ez időben már újabb újságíró gárda lépett akcióba. Nevesebb tagjai: Lengyel Menyhért, Rottenberg Gyula, Zsadányi Henrik, Murányi József és Robicsek Ottó, a kassai Alborák. Lengyel Menyhért leginkább krokikat, színi kritikákat, Rottenberg és Zsadányi tárcákat, Murányi nagyszerű riportokat, Robicsek mindenfélét írt. Vesszőparipája volt azonban Robicseknek a — statisztika. Majd Merényi Józseffel bővült a gárda. Nagyobbára természetesen a Felsőmagyarországnál dolgoztak. Lengyel Menyhért Seressel átment a Kassai Hírlaphoz s ott is maradt. Rottenberg és Zsadányi eltávoztak Kassáról. Murányi 1905. márciusában végleg megvált a Felsőmagyarországtól és ketten „Napló” címmel új napilapot indítottunk. Ez volt a harmadik napilap. Mondanom sem kell, hogy „lapunk barátai”-nak száma is szaporodott, kik között meg kell emlékezniem egy, mindenki által jól ismert jó fiúról, Patzauer Hugóról, a notórius párbajsegédről. Ez időben új életre ébredt az Abaúj-Kassai Közlöny is, mely hetenként háromszor jelent meg Lekly Gyula szerkesztésében. Főszerkesztőjeként Stekker Károly, felelőseként dr. Szauberer Béla szerepeltek.

A három napilap, mint jó testvérekhez illik, esküdt ellenségei voltak egymásnak. Élet-halál harcot folytattak egymás ellen. A harcokban persze a kiadók érdekei nyomultak előtérbe s maguk az újságírók meglehetősen jó barátságban éltek egymással. A Felsőmagyarország-

nál Merényi, a Kassai Hírlapnál Seress Imre, Lengyel Menyhért és Szepessi Miksa, a Naplónál Murányi József, Robiczek Ottó és én voltunk állandó aktivitásban. A Felsőmagyarország kiadója Matzner Samu, a Kassai Hírlapé László Béla, a Naplóé Murányi József volt. A két előbbi nyomdával rendelkezett, szegény Murányi azonban fizette a nyomdaköltségeket. Ezeknek előtereintéseibeit nyilvánult meg az ő zsenialitása. Alig jutott ideje másra, mint szombat napokra a 128 koronának fölhajszolása. Emberi erőt meghaladó munkát fejtett ki, hogy a pénzt megszerezhesse.

A darabont kormány uralma bő anyagot szolgáltatott a lapoknak. De a kilátásba helyezett szubvenció is igen csiklandozta a kiadók ínyét. Egyszer azután — hogyan, hogyan nem — határozott irányt vett föl minden lap. A Felsőmagyarország kormánypárti — maradt, a Kassai Hírlap véresszájú ellenzéki, a Napló kevésbé véresszájú. Hogy azonban a nagy háborúskodások közepette se feledkezzünk meg a kollegialitásról, elhatároztuk, hogy közösen sportolunk. Míg melegebb idő járt, délutánonként ki-kijártunk a Sporttelepre; ez Szepessinek az eszméje volt. Seress és én súlyokat emelgettünk. A tél elkövetkeztevel pedig a Központi Szálloda egyik emeleti szobájában gyülekeztünk össze, hol faggyútyertya világánál fogadkoztunk, hogy egymást nem bántjuk. Erre pedig nagyot ittunk. (Soha sem bocsátom meg Szepessi Miksa barátomnak azt a bűnét, hogy rám fogta, hogy ez meg az én eszmém volt. Sőt — hogy szavamat ne felejtsem — még csúnya pletykát is csinált felőlem a városban, amikor azt híresztelte, hogy alig iszom meg 10—12 korsó sört, máris szédülök. Sok pénzembe került, hogy ez alól a meggyanusítás alól tisztázhattam magamat).

Fáj a fejem. Kénytelen vagyok egy kicsit a politikát elhagyni. Csak azt akarom még előrebocsátani, hogy Seress Imrét a darabont kormány 1905. utolsó szakaszában a maga részére hódította s megindította vele a „Kassai Őr” napilapot, mely a darabontokkal együtt szenderült jobblétre..

A redakciók élete.

Becsületesen végeztük munkánkat. Igényt ^ártotunk arra, hogy a közönség minden lapot „legjobb lap”-nak tartson. Seress Imre és én, ha csemegét kívántunk a népnek adni, ki-kikezdegettük az osztrák ármádiát, mely a benne uralkodó szellemmel — mint tudjuk — elégszer szolgáltatott is erre alkalmat. A feszültség ennek következtében a két lap és a tisztikar között olyan nagy lett, hogy a Kassai Hírlap szerkesztőségében emberhalált is okozó kirobbanáshoz vezetett. 1905. nyarán Seress „Hapták helyett vigyázz” című cikkében egy kis oldalvágást adott a 34-es tisztecskének. Másnap reggel Bozsics és Sartory hadnagyok berontottak a szerkesztőségbe és durván kérdőre vonták Seresst. Seress, ez a nyugodt ember most sem jött ki a sodrából, de amikor Bozsics rátámadt, fölugrott és elkezdtek birkózni. Mindketten a földre estek. Klein Lipót faktor Seress segítségére sietett, de Sartory kardot rántott s úgy hasbaszúrta, hogy sérülései következtében meghalt. De ezzel sem lett vége az ármádia bírálatának. Minden, legkisebb dologról tudomást szereztünk és bátran megírtuk felőle véleményünket.

Majdnem hasonló eset történt velem is később a Kassai Hírlapnál, amikor Ditrói Móric honvédhuszár-

főhadnagy szintén másodmagával keresett engem ott, de én abban az időben az Andrássyban voltam. Mikor Zábráczy Ferenc honvédfőhadnagy figyelmeztetett, hogy keresnek, én siettem be a szerkesztőségbe, de, mivel a tisztek megérkezésem előtt értesültek arról, hogy a munkások engem útközben revolverrel láttak el s hogy a redakció körül is csoportosultak, jobbnak látták békés útra terelni az ügyet.

Visszamegyek azonban a Napló szerkesztőségébe. Patzauer Hugó mindenáron újságíró akart lenni. Murányi megbeszélte velem, hogy nagyobb szabású ünnepély keretében fölvevesszük Hugót munkatársunknak. Hugó szállított elegendő mennyiségű ételt és italt, én üdvözöltem őt és szeme előtt adtam le a hírt, mely fölvétele volt hivatva tudatni a közönséggel. A metőrnek azonban megsúgtam, hogy csak egy példányban legyen ez bent s mikor ez a példány kész, vegye ki a hírt. Úgy is történt. A forma már a gépben volt s a metőr pár perc múlva hozza a kész példányt. Átadom Hugónak, ki azzal rögtön kiszaladt az Otthon kávéházba (a nyomda és szerkesztőség ugyanis ott volt, ahol most a zálogház van) s büszke önérzettel mutogatta ott mindenkinek. De nemsokára hordták ki a lapokat. A vendégek gyorsan elkapkodták a kávéházi példányokat, ám azokban sehol sem találták Hugónak tényleges újságíróvá történt előléptetését. Lajos, a főpincér (pesti gyerek volt) rögtön fölismerte a helyzetet s megmondta Hugónak, mi az igazság. Eszeveszetten futott most vissza Hugó a szerkesztőségbe, de minket már nem talált ott. Másnap vasárnap volt. Elmúlt a Hugó haragja és ő maga továbbra is megmaradt lapunk barátjának.

Robicsek Ottó imádója volt a Junói termetű Nagy

Aranka koloratur-énekesnőinek, ki Gerő Idával, a fiatal komikával együtt lakott a Franciskánus-utcában. Valóságos hausknechtjök volt Robicsek. Ha szóltunk neki, hogy ide, vagy oda kellene elmennie, mindig ezzel vágta ki magát: „Kérlek, Arankát kell próbára kísérem”; vagy: „Kérlek, Arankát kell várnom, hogy jön a próbáról.” Mint egy hű kutya, úgy ült naphosszat Arankáék előszobájában a nagy kofferen. Seress Imre a Kassai Őr minden számában három cikkben figurázta ki Robicseket, de azért ő hűségesen kitartott Aranka mellett, aki mindig megengedte neki, hogy előadás után a színpadi ruháját hazavihesse. És Robi cipelte a nagy pakkokat.

Ez időben az újságírók közül csak én rendelkeztem cilinderrel. Vasalás után a szerkesztőségbe vittem s ott is maradt pár napig. A színház sarkánál egyszer találkozom Nagy Arankával, ki ezzel fogad: „Az Isten áldja meg, vegye el Robicsektől a cilinderét, mert mióta azt hordja, nem tudom lerázni magamról az utcán.” Robi akkor is ott leselkedett a Lőcsei-ház kapujában. Cilinderemet a két füle tartotta. Mikor értésére adtam Aranka fölháborodását, busán így válaszolt: „Látod, nem érdemes ezekért semmit se tenni. Most még cilinderben sem akar a nyílt utcán megismerni. De azért megmondom neki, hogy holnap estére a Bocaccio-ban hétszer ki fogom tapsolni a Fiametta-áriáért.” Aztán levette fejről a cilindert, fejemről a kalapot, fölcserélte a két rokont és puha kalapomat végleg birtokába vette. Este már újra cipelte Aranka színpadi ruháit.

A Naplóval együtt volt az Abauj-Kassai Közlöny szerkesztősége, melynek tagjai voltak Leklyn kívül Békefi Ödön és Rössler Pityu.

Napos vendégünk volt Nagel Adolf, a Központi

szálloda akkori tulajdonosa, akinek gondja volt arra, hogy mindig legyen egy kis ital Rendesen címemre szállította a finom borokat, még pedig annyi litert, ahány sor reklámot írtam róla.

A nagy politikai harcok dacára is jó barátok maradtak a sajtó munkásai és igazi, benső barátságban éltek Komjáthy színtársulatának tagjaival. Csak Murányi ugrott össze néha hol Faragóval, hol Szénássy Gyurka!-val egy-egy kritika miatt. A politikai viszonyok 1906. tavaszán változásokat idéztek elői a Napló szerkesztőségében. A felelősséget Ferdinándy Gyula, a darabontok által fölfüggesztett megyei főjegyző vette át, ki ezt megelőzően arra kért, engedném meg neki, hogy esetről-estére beadott vezércikkei alá az én kezdőbetűmet tehesse. A darabont-uralom ugyanis bő alkalmat szolgáltatott a legélesebb hangú cikkek írására s mivel én vezércikkeimet mindennap kezdőbetűimmal láttam el, Ferdinándy addig, amíg szolgálatban volt, a gyanú elhárítása céljából cselekedett így. Hivatalából való elmozdítása után pedig nem kellett már semmitől tartania, *átvette tehát* a felelősséget Murányitól — előnyös föltételek mellett — és én erre a Naplótól a Kassai Hírlaphoz mentem át, mely a legvéresebb szájú ellenzéki lap volt s melynek felelőse akkor a „Kassai ör” darabont lapot megindító Seress Imre helyett Szebenyey József volt. Ez történt 1906. március 14-én.

A darabont-uralom bukása után hatalomra kerülő koalíciós kormány azonban nem jutalmazta a darabont-
verő lápokat igazságosan. Félhivatalosává nagy szubvenció mellett az addig hetenkint háromszor megjelenői s az úgynevezett nemzeti küzdelemben csak limonádés-
kodó Abauj-Kassai Közlönyt *tette*, mely napilappá

lépett így elő, teljesen nélkülözve mindama föltételeket, amelyeket egy harcos lap megkíván. Lekly Gyula a régi maradt. Nem is olvasta a szerkesztésében megjelenő A. K. K.-t még maga a párt sem. Ez volt a negyedik napilap. Politikai cikkeit Lekly tata a Pesti Hírlap nyomán írta, még pedig úgy, hogy például a szombati és vasárnapi eseményeket, amelyeket a P. H. hétfőn földolgozott keddi számában, azokat Lekly szerdán kivonatolta s leadta csütörtökön a pénteki számba.

A két fűrge lap, a Kassai Hírlap és Napló fele annyi szubvenciót sem kaptak, mint a Közlöny, mi élénk visszatetszést szült úgy politikai, mint sajtóköroekben. Segíteni azonban nem lehetett, mert a koalíciónak kassai vezéralakjai, kik Andrassy Gyula gróf belügyminiszternek juttatták a kassai mandátumot, a Közlőnyél voltak érdekelve.

Bármennyire koalíciós volt is Kassa népe, nem tetszett neki sem az, hogy a 67-es Andrassy lett a képviselő, sem az, hogy a hivatalos lap idült vérszegénységben szenved, azért várt egy 48-as irányú, fűrge lapot, mely résztvett a nemzeti küzdelemben is. László Béla, a Kassai Hírlap tulajdonosa érezvén egyrészt azt a méltatlanságot, melyben lapja a kormány szubvenciók politikája révén részesült, másrészt meg belátta, hogy a még oly népszerű kormánynak szócsöve sem számíthat nagyobb elterjedettségre: a miniszterelnöki sajtóirodának egy szép napon bejelentette, hogy ilyen föltételek mellett nem hajlandó a kormány politikáját támogatni. Hiába zengedett Ábrányi sajtófőnök szép ígéreteket, a Kassai Hírlap 1906. augusztusában újra 48-as ellenzéki lett. Időközben — június 5-én — Szebenyey megvált a laptól, a felelősséget László Béla

vette át, én pedig ugyanakkor a lap tényleges szerkesztőjévé lettem s maradtam 8 hónapi megszakítással 1921. november 1-ig. Kívülem ott dolgozott még Szepessi Miksa és rövid ideig Lengyel Menyhért.

Az önmagával hamarosan meghasonlott koalíciónak tehát ellenzéke lettünk. Az egész, akkori Magyarországon csak mi és a Hódmezővásárhelyi Reggeli Újság követtük a 48-as ellenzéki irányt. Ennek szerkesztőjével, Kun Bélával (nem a bolsevikivei) ezen a *révén lelki rokonságba* léptem. Csereviszonyban állotunk egymással s így jól megismerkedtünk anélkül, hogy csak láttuk is volna egymást.

Nem dicsekszem. Hiszen ismernek, akiknek irok. De büszkén elmondhatom, hogy nevem ezáltal ismertté lett országszerte. Ha a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségének gyűlésén valahol megjelentem, kíváncsi érdeklődéssel tekintett rám mindenki. A város közönsége is ekkor ismert meg igazán s eltekintve a közben föl-fölmerült politikai harcok közepette előbukkanó személyeskedésektől, amelyek azonban nyári zápor mintájára hamar jöttek, hamar múltak el, nemcsak, hogy senki sem bántott, de sőt mindenki megbecsült s esetleges panaszával mindenki hozzám fordult. Nem volt a mi akkori újságíró-társadalmunkban hitvány denunciáns, kenyéririgy, alattomos ember. Megadtuk egymásnak azt, amit a kollegialitás követelt. Milyen vig estéket, éjszakákat töltöttünk együtt az Andrássyban! Elvászthatatlanok voltunk Szepessi Miksával. S amikor már nem is dolgoztunk egy szerkesztőségben, egymás nélkül egy lépést sem tettünk. Amikor csak tehettük, ha csak egy délutánra is, ketten kirándultunk a Tátrába, a galíciai Zsegesztov fürdőbe, egyszer hatod-

magunkkal Krakóba. És megint csak mi ketten, nagy ritkán többen, a színészekkel milyen pompás szórakozást, mulatozást rögtönöztünk! Tudtuk kötelességünket, ami anyagot csak gyűjthettünk, gyűjtöttük, rendesen földolgoztuk anélkül, hogy „szerkesztőségi időt” ismerünk volna. Majdnem minden este az Andrásyban dolgoztunk Szepessi, Murányi és én. Nein ismertük az újságírói bürokratizmust, de láttunk, hallottunk, tudtunk mindent, mert ott éltünk, ott forogtunk az emberáradatban s nem loptuk a napot a redakcióban, hogy kiadónk lássa, milyen szorgalmasak vagyunk. Ilyesmire még gondolni sem tudtunk. Arról azonban szentül meg voltunk győződve, ami ma is igazság s igazság is marad a világ végeztéig, hogy a jó lap nem a szerkesztőségben készül s nem hivatalos órák (hát ez milyen csodabogár?!) alatt. Megverte a Teremtő azt az újságot, amely hivatalos órák betartását követeli az újságírótól, amely négy fal közé kívánja szorítani az újságírót. Ha munkájának természete odaköti a szerkesztőség asztalához, ott marad, de ha nem, akkor az övé a világ. Igazi szabadság, kimondom nyíltan, fegyelmetlenség az újságíró éltető eleme. A fődolog az, hogy legyen kézirat, hogy a szedők ne álljanak. Ezen az egy ponton kivűi más fegyelmi szabálya nincs az újságírónak. Aki többéi: követel, az gyilkosa a zsurnalisztikának, az érthet mindenhez, de az újságíráshoz, éhez az egyhez nem!

Irigyelt volt a mi újságíró-társaságunk. Az a jókedv, mely az Andrásy-kávéház újságírói-színész asztalánál uralkodott, feledtette velünk minden nyomorúságunkat. Ebéd után, színház után ott gyülekeztünk s a körülöttünk levő publikumnak az volt a legkellemesebb szórakozása, hogy hallgatott bennünket, mert mulatna-

tott a mi kedélyességünkön. Nemcsak gonoszindulatú, de még csak nagyképű sem volt a társaságunkban. Elértettük a tréfát, soha meg nem nehezteltünk egymásra. Józanok is voltunk mindig. Asztalunkon csak néhanapján fordult meg egy-egy üveg sör. Csak piccolo és víz járta. S nekem még rendesen egy kis szódabikarbóna. Nem mondom, hogy azért valamelyik csárdában ki nem ruccantunk, de ez vajmi ritkán *történt* meg.

Gyakran el-ellátogattunk a másik redakciókba; nálunk azonban mindig volt látogató. Szerkesztőségünk a Fői-utca kellő közepén volt, könnyen betérhetett tehát oda bárki is. A szini szezon alatt éveken át napi vendégünk volt Heltai Antal, az egyik biztosító-intézetnek központi főtisztviselője. Pénzes ember volt s mint ilyen, színházi habitué. Nagyon szeretett színésznőknek udvarolni s hogy ez annál könnyebb legyen neki, hát jó barátságba lépett az újságírókkal, ezek révén a színészekkel és így tovább. Nagyon szeretett engem s mivel bizalmával is annyira megtisztelt, talán nem is illendő eljárás részemről, hogy egyet-mást megírok felőle. De kitégítom egy kicsit lelkiismeretemet és — mégis írok. Roppant bőbeszédű egyéniség volt Heltai barátunk. Ezt a tulajdonságát mindenki ismerte. Amikor már órák hosszat beszélt (csak Faragó Ödön zavarta meg ezzel: csak ne olyan nagy körmondatokban!) egyszer csak kivágta: nem vagyok én teleszájú ember. Persze nagy hahotával jutalmaztuk őszinteségét. Egy alkalommai az Andrásyban este 8-tól 12-ig folytonosan ő vitte a szót s mikor befejezte, köhögni kezdett. Dr. Rácz Ede színész odaszólt: sokat beszéltél ma Tóni. Heltai méltatlankodva válaszolt: Ugyan, hogy mondhatsz ilyet. Egész nap alig nyitom ki a számat s te épen úgy, mint

többen, azzal gyanúsítasz, hogy sokat beszélek. Majd odaintette a főpincért, kinek a következőket mondotta: Kérek dr. Rácz, Pápay, Csöregyh, Faragó, Herboly, Murányi, Szepessi uraknak egy-egy médiát, fekete jök. ki van fizetve. Majdnem estéről-estére megismétlődött ez. Én különben nappal is alig voltam nélküle. Ebédem, vacsorám, az ő zsebjét terhelte. Sokszor éjszaka már annyira ki voltam merülve, hogy beszéde alatt leragadtak szemeim. Ő ilyenkor mindig új szivarra gyújtatott s konyakot hozatott, hogy dörzsöljem vele kezemet s szagolgassam, úgy majd kimegy az álom a szememből. Ha azonban vendége voltam, sohasem rendelhettem magam. Kiment a konyhába (a Schalkházban) megkérdezte a főszakácsot, mi a legfinomabb eledel. És azt meg kellett ennem, ha kellett, ha nem. A bort valósággal öntötte belém. Ő maga azonban legfőleg egy deci bort ivott szódával. Ebédje egy sültből állott, mit kenyér nélkül fogyasztott el. Levest sohasem evett. Tésztát nagy ritkán. S ami a csodálatos: kövérebb volt, mint én. Néha el tudott csalni az Andrássy törzsasztalától, amikor nagyobbszabású titkokat akart elmondani. Ilyenkor senki sem közeledhetett felénk, csak Neidhardt Lojzi, a 34-es karmester, mert mi hárman alkottuk a „die dicke Freundschaftot.” Loizi tudta, hogy miről van szó, de azért oda sem hallgatott. Különben is csak nagyon keveset tudott magyarul, így hát Heltai nyugodtan elpanaszolhatta a bajait, vagy elújságozhatta napi élményeit. Hat szezonon át volt itt Heltai s egyszer csak búcsúszó nélkül eltűnt. Minden áldozatra kész volt újságíróért és színtésért; ha nem tapasztalt haszonlesést, vagy nem, vette észre, hogy rá utaznak.

A színtársulat.

Komjáthy János direktorral és társulatának tagjaival a legszívélyesebb viszonyban állottunk — amint az a főtebbiekből is kitetszik. A nyári 4—5 hónap, míg a színészek Brassóban voltak, meglehetősen unalmas volt. Szeptember közepén egyszer csak betoppant Bartha Pista, hogy a szezon megnyitását előkészítse. Valóságos megváltás volt ez reánk nézve. Tudott sok újságot mondani. Akkor már szeptember elsején történtek az új szerződtetések, voltak tehát új tagok s mindegyikről ezokról adta le véleményét. Két hét múlva azután megérkezett az egész társulat s ezzel megélénkült az élet. Tőlem nagyon félték az új tagok, mert engem, mint a „rettenetes kritikust” festettek le előttük, aki epébe mártott tollal írom a kritikákat. Pedig ez nem volt egészen így. Igaz, egyiket sem kíméltem, de igazságtalan sem voltam irányukban. A jó barátság nem befolyásolt bírálataimban. Legtöbbször természetesen a nők nehezteltek rám, de hamar meg is békéltek. Különösen Diósi Nusi nem tűrte a szerinte részrehajló, ellenséges kritikát s nem egy ízben csinált patáliát a redakcióban. Egyszer a nyílt utcán támadt rám, de én a legnagyobb nyugalommal csak ezt válaszoltam neki: Nusika, ha tudná, hogy milyen jól áll a maga kipirult arca ehez a gyönyörű lila ruhájához, hát maga kérne arra, hogy írjak felőle mindig rosszat, legalább mindig ilyen szép volna. Nusika erre elmosolyodott, karon fogott és így szólt: No jó, te bitang, hát akkor gyere korzózni. És kétszer-háromszor végig kellett vele mennem a korzón. Az utcán ácsorgó fiatalság, legkiváltképen pedig a katonatisztek irigyen tekintettek rám.

Próbák alatt, sőt előadások alkalmával is rendszeresen az öltözőkben és a színpadon voltam Murányival. Faragó dühöngött ezért a legjobban, de mi nem sokat törődtünk vele.

Szénássy Gyurka, a társulat bon vivant ja, 1907-ben Indiszkréciók címmel egy kis füzetet adott ki, amelyben Koktor János színész karrikaturákat csinált a társulat alsőrendű tagjairól és — rólam is. Ebben írásban is mint „rettenetes kritikust” örökített meg Szénássy. De ott „volt Zsán-nak, az Andrassy főpincérének sikerült képe is, mint aki szintén a bohémvilághoz tartozott, mert neki maradtunk adósok rendszerint a pikkolóval és cigarettával. Simándi József színházi karmester is terítékre került a füzetben, még pedig úgy, hogy őt becéző nevén Csimpi-nek szólítják. Pedig ezért Simándi nagyon haragudott. Igen jó barátom volt, de azért, amikor az utcán utána kiáltottam: Csimpi! — kijelentette, hogy örök harag, ha még egyszer ezt a szót kiejtem ajkamon. Az Indiszkréciók megjelenése után azonban nevetve újságotlalta nekem, hogy ő becéző nevén Csimpi. Ez azután rajta is maradt és barátságunkat nem zavarta meg többé

1907 januárjában került bemutatóra a Vig özvegy. A címszerepet Várady Margit és Kállay Lujza fölváltva játszották. Mindkét színésznőnek nagy pártja volt s mi ezt az alkalmat arra használtuk fel, hogy a Kassai Hírlapban primadonna-versenyt rendezzünk. A győztesnek jutalmul egy szép ezüst koszorút ajánlottunk fel. Két hétig ment egyfolytában a darab. Olyan rettenetes hideg volt, hogy az iskolákat is bezárták. De azért állandóan zsúfolt ház előtt ment a darab, mert még azok is megnézték, akik azelőtt csak kívülről látták a színházat.

Vásárolta az előbb említett Heltai a Kassai Hírlapot, osztogatta a szavazócédulákat és Várady Margit lett a győztes. A koszmó átadásánál azonban én nem lehettem jelen, mert az akkor megalakult újságíró helyi választmány az újságírók budapesti gyűlésére küldött ki Matzner Samu elnökkel együtt, hogy tiltakozzunk a képviselőház egyik alelnökének ama kijelentése ellen, mely az újságírókat „Herczeg Ferenc zsidó gyerekei” címmel illette.

Igazán forró színházi esték voltak a Víg özvegy előadásai. A kassai színpadon sem azelőtt, sem azután nem aratott ilyen nagy sikert egyetlen darab sem.

Várady Margit is megharagudott rám egy ízben, mert nemcsak, hogy nem dicsértem meg táncát, hanem azt mondtam, elégedjek meg azzal, hogy természetes játékot produkál és gyönyörűen énekel, de a tánc nem áll jól neki. Etsy Emilia (naiva) sem tudott rám jó szemmel nézni, mivelhogy a Sasfiók előadása alkalmával olyanformán nyilatkoztam, hogy a „Letört szárnyak” képben ő is téliesen letört. Ártatlan dolgok, de a hiúság — hiúság marad. A férfiak közül csak dr. Rácz Ede neheztelt meg rám komolyan s haraggal is váltunk el egymástól. Március 15-ikén Budavár bevételét adták. A darabnak művészi értéke alig van és ennek Rácz a színpadon kifejezést is adott, még pedig olyformán, hogy amikor mint kapitánynak lelkesítenie kell a legénységet, egyszerűen elnevette az egészet. Másnap ezt vezércikkben tettem szóvá s a vége örök harag lett.

Természetes dolog, hogy magának Komjáthy direktornak sem kedveztem, mint ahogy más kritikusok sem. Egy kicsit ugyan bántotta a dolog, mert ő is mindennapos volt szerkesztőségünkben. Egyszer Heltaival

találkozott ott, aki azt mondta neki, hogyan tud bemenni oda, ahol mindig támadják. Komjáthy fölényesen válaszolt: Ha színigazgató meg rendőrkapitány nem volna, akkor az újságírók nem tudnák, kit kell ütniök.

A színtársulat tagjai át-átrándultak Eperjesre. Ilyenkor én is velök mentem s igen kellemesen töltöttük ott az időt. Virányi Sándor, a társulat egyik igen rokonszenves tagja, egyszer ebéd után azt a javaslatot terjesztette elő, hogy menjünk át Eperjesre és csináljunk egy kis ramazurit. Baróthy és én beleegyeztünk s a 4 órai vonattal át is mentünk. Nagyon elegánsan voltunk kiöltözködve és beállítottunk első sorban is a Gellértbe. Virányi azonban szeretett volna egy kis körutat tenni a városban s hamarosan útnak is indultunk. Betértünk egy csemege-üzletbe, hol Virányi bemutatkozott, mint Teleky gróf, Baróthyt mint titkárát, engem pedig mint erdélyi kerületi színigazgatót mutatott be. Pezsgőt rendelt s töltés után a palackot rátette a főkönyvre, amelyet a főnök feleségével együtt lapozgatott. Ezek nagyot néztek, de Virányi nem engedett az úri tempóból. Kérek szárdiniát, sonkát, minden jót, ami csak van! — parancsol ta. A főnök maga sietett a kiszolgálással, de hiába invitálta Virányit az asztalhoz, nem mozdult. Rámutatott a főkönyvre s kijelentette, hogy ott akarja, illetve akarjuk elfogyasztani. A főnök szépen bezárta a könyvet, felesége ráterített egy szalvétát s így megoldódott a nehéz kérdés. Virányi fizetett — valahonnan nagyobb összeget szerezhettek — és távoztunk. Fél óra múlva az egész város bámult bennünket, mint erdélyi előkelőségeket, akik magas megjelenésükkel szerencsétlítették Eperjest. Vacsorára egy másik vendéglőben húzódtunk meg, majd elmentünk a színházba. Szabados direktor,

ki jó barátunk volt, páholyt nyitattott számunkra, de mi Virányi vezetése alatt egyenesen a színpadra mentünk. A színfalak mögött egy rendőrtiszt épen a legszébb színésznőnek adott át egy piros szegfű csokrot. Virányi minden szó nélkül eltávolította onnan a gavallért s σ kezdeti udvarolni. A mélyen sértett rendőrtiszt most hivatalos hatalmával akart bennünket a színpadról eltávolítani, de Virányi hatalmas karjai megakadályozták őt szándéka kivételében. Én azonban Baróthyval mégis kiszabadultam a színpadról s mentünk a páholyba. Rövid idő múlva jött Virányi is, de olyan lármát csinált, hogy rni megint menekülni voltunk kénytelenek. Virányi sem akart egyedül maradni s utánunk szaladt. Kint figyelmeztettem, hogy indulnunk kell, mert neki másnap nagy próbája is volt. Oda is rendeltem egy szánkót, de Virányi nem üli be. Engem is majd lerántott róla. ő harmadnap érkezett haza. Komjáthy rettenetesen leszidta. Virányi bűnbánóan hallgatta a szigorú szavakat, de egyszer csak elmosolyodott s közbeszólt: Kedves Direktor Ur, mit fog mondani akkor, amikor még egyszer ilyesmit csinállok, ha most ennyit beszél. Talán nyaktiló alá tétet? És Komjáthy nagylelkűen megbocsáttott neki.

Pápay Lajos, Cseöregh Jenő, Simándy, Murányi és Szepessi társaságában több, sikerült helyi kirándulást rendeztünk éjjelenként Heltai legnagyobb boszúságára, mert nem tudta nekem a napi eseményeket elmesélni. Murányinak nagyon rossz szokása volt az üzletek redőnyeinek a döngetése és a gázlámpák eloltása. Karácsony másodnapján este Komjáthy névnapját ünnepeltük s utoljára betértünk egy feketére az Andrásyba. Murányi, azonban nem érezte ott jól magát és megint körsétára

invitált bennünket Havas eső esett, én nem akartam menni, de Magyarai Lajos annyit beszélt, hogy végre is kötélnek álltam. Aznap délután Goldstein Számit adták, melynek címszerepét Magyarai játszotta. Mentünk nyolcan-tizen, hogy az Ankerben egy snapszot megigyunk. En jó előre mentem, valószínűen azzal a szándékkal, hogy alkalmas pillanatban meglépjek. Jól emlékszem, az óra tizenkettőt kongott. Már majdnem a Posta-utca sarkához értem, amikor mögöttem nagy üvegcsörömpölést hallok. Murányi egy nagy követ dobott a villanyos óra helyén álló hármasszálámpába, annak is a kellő közepébe, mely azonnal kialudt. Futásnak eredt az egész társaság be a Posta-utcába, de közelben volt a rendőr. Ő utánunk és mert nem álltunk meg, segítség után fűtyölt. Alig erünk a szűk utca közepére, szembe jön velünk a másik rendőr kivont karddal. Én hirtelen irányt változtattam s ballagni kezdtem visszafelé. De az első rendőr reám mordult: vissza, bekísérem az egész bandát! Föltaláltam magam: mit akar velem, én nem lehetek tanú, mert nem láttam semmit. Ha nem is látott, de hallott, — filozofált a rendőr. Már azt hittem, hogy megszabadultam, mikor Murányi közbekiált: Ne higgyen neki, ő is velünk van. De a rendőr hitt és csak mint tanút kezelte. Azután a lámpa alá vezette a társaságot és hozzáfogott a följegyzéshez. Mindenki igazat mondjon, mert én ismerem az urakat s ha valaki hamis nevet mond, az egész társaságot bevisszük. úgy, úgy — válaszolt kollegája. És írt a rendőr. Magyarai került sorra. Hogy hívják? Goldstein Számi — felelt egykedvűen Magyarai Ja, igen ismerem, mondja komolyan a rendőr, ma láttam a” színházban. És fölírta: Goldstein Számi, Deák Ferenc-utca 20. Most meg mi figyelmez-

tettük a rendőrt, hogy őrizze meg komolyságát. Hivatalosan nem szokás azt mondani Számi, hanem Sámuel. Hónapokon át kerestette Juhász Mór rendőrkapitány a Deák Ferenc-utca 20. szám alatt Goldstein Sámuel. Ő már régen Brassóban volt, amikor a tárgyalást megtartották „éjjelt csendháborítás és közvagyonrongálás” címén, de bizonyítékok hiányában fölmentéssel végződött a dolog.

Bartha Pista Doktor Jánossal együtt étkezett a Royálban. Egy farsangi szombatnapon én is bementem velök ebédelni. Kedélyesen társalogtunk. Doktor 3 darab fánkot rendelt s amint a pincér eléje teszi, nekifog Doktor késsel és villával. Bartha dühösen fölugrott és rákiáltott Doktorra: sohasem ülök le veled egy asztalhoz, ha villát, kést használsz fánkevésnél. Mert az nem ember előttem, aki a fánkot, meg a szalonját nem így eszi... Azzal fölkapta az egyik fánkot, kétfelé törte és sebtibe lenyelte mind a két darabot. Doktor még föl sem ocsúdott bámulatából, amikor Bartha ugyanazon módszer szerint elnyelte a másikat is. Azzal otthagyt bennünket. Persze az egészet Doktor fizette büntetésül, amiért villát, kést fogott a fánkhoz.

Tovább a szerkesztőségben.

Az ellenzéki Kassai Hírlap jó barátságban maradt egy ideig a Naplóval. Ez a jó barátság odáig terjedt, hogy, ha Murányi több napra távozott is el, elláttuk, illetve elláttam a Naplót is. A cserelapok útján könnyen ment ez. Murányinak Budapesten akadt gyakran dolga s mikor egy izben elutazott, nagyon megkért bennünket, László Bélát és engem, hogy a keddi lapszámot

nagy gonddal állítsuk össze. Csakhogy magunknak is elég dolgunk volt és Murányi lapjához csak hétfőn reggel fél 8-kor láthattunk. Mondtam Lászlónak, nézze át az összes vidéki lapokat s amelyikben leghangzatosabb című vezércikket talál, azt vágja ki. Egyszer csak megszólal László: Itt van egy cikk, melynek címe: Rettenetes számok. Az jó lesz, — feleltem. A Makói Hírlapból vettük ki, de, hogy mi van benne, azzal nem törődtünk. A nyomdászokat nem kellett figyelmeztetni arra, hogy Makó helyett mindenütt Kassát szedjenek. Ok már gyakorlottak voltak ebben. A cikk azonban helyi vonatkozású volt és afölött siránkozott, hogy Makó képviselőtestülete nagyon fölemelte a pótdót s a határozatot az alispán nem akarja jóváhagyni. Képzhetők, milyen hatása volt ennek a cikknek a Naplóban. Mit akar az alispán a törvényhatósági joggal fölruházott Kassával! Talán alattomban elkönfiskálták a város autonómiáját? Ezek a kérdések izgatták különösen a városatyákat. Murányi az esti gyorsvonattal érkezett haza s mindjárt a vasúti étteremben kezébe került lapja. Eszeveszetten szalad hozzám a színházba. Én megmagyaráztam neki a dolgot. A cikk egy félhajsában át a városok siralmas helyzetével foglalkozik, így tehát a gyors munkában azt hittük, hogy végig ilyen általánosságban szól a dologról, azért vettük ki. Mit tehetett mást: a változatlanba belenyugodott. Pár nap múlva holmi aprólékos ügy miatt nekitámadt a Felsővidék című hetilapnak, mely azzal válaszolt neki, hogy nagyon érezhető a hagymaillat. Soha többé nem támadott a Felsővidéknek, sem a röviddel később ebből alakult Felvidéki Újság (Esti Újság) című napilapnak. Lengyel Menyhért előtt egyszer vonzóan írtuk le

a János bácsinál időközben (az ő tudtán kívül) meghonosodott „polnis bank” szépségeit s mire én este 10 óra *atán* a kávéházba érkeztem, a legnagyobb meglepetésemre Menyhértet látom a játékosok között. úgy rakta a téteket 50—60 fillérjével, mintha teljes életében azt cselekedte volna. Tavaszi idő volt. Elmaradhatatlan rövid gallérköpenye ott is hanyagul lógott vállán. Hosszú haja alól alig látszottak ki szemei. Leültem én is... Másnap délután bejön Lengyel a szerkesztőségbe, épen amikor a nyomdából hozták a lapokat. Néz, néz, hol rám, hol a lapra. Olvasta a „Denevérköpenyű ifjú szereplése” című tréfás dolgot. Teljesen magára ismert benne. Én írtam meg első nyilvános föllépését a kártyasztalnál. Egy szót sem szólva eltávozott. A következő napon én jártam így. Dél alatt, amikor én már nem voltam bent a szerkesztőségben, becsempészett egy kroit, amelyben meg én ismertem magamra. Gyanússá tette előttem a dolgot, hogy Mihók (tiszteséges néven Mihalovics Jenő) metőr, aki egyébként irtózkodott attól, hogy lábát betegye a redakcióba, épen akkor lépett be — egy kis előlegért, amikor én a lapot néztem át. Hol Lászlóra pislogott, aki szokás szerint ezt kérdezte tőle: mondja vén betyár, minek kell megint az előleg? — hol mes rám. Közben pedig rákacsintott Lengyelre, aki olyan savanyú ábrázattal állott ott, mint valami kárvallott kucséber. „Hogy került ez ide Mihók” — kérdezem. Lengyel válaszolt: „Csak azt akartam tudni Franci, hogy rám ismersze? Azután gyónt Mihók. Lengyel már előző este megbeszélte vele a dolgot, hogy amit másnap hoz, meg ne mutassa nekem, sőt még korrekturára se ádjá be, nehogy esetleg kiemeljem, így is történt.

Miután ezenképen visszaadta Lengyel a kölcsönt nekem, kibékültünk egymással s este már megint együtt polnisoztunk a kávéházban.

Az én oldalamat azonban borzasztóan fúrta a dolog s kerestem az alkalmat, hogy Mihókon valahogyan — ha másképp nem lehet, négy szemközt is — kitöltsem a bosszúmat. Nem kellett sokáig várnom. Egy hangversenyéről írtam s épen annak a neve maradt ki a referádából, akit a legjobban akartam kiemelni. Ennek az oka Mihók volt. Másnap egy szót sem szóltam efelől neki, hanem nagy komolyan kiadtam a többi kézirat között egy helyreigazítást, melyben azt írtam, hogy a hangversenyéről tegnapi számunkban irt kritikánkból a laptörő beszámíthatatlan állapota miatt a következő szakasz kimaradt stb. Szepessinek megmondtam, hogy ezt írtam. Egyszer azután nyílik az ajtó, honnan pár lépcső vezetett le a szerkesztőségi szobába s megjelelik Mihók, kezében a helyreigazító hírral. Én észrevettem, de nem néztem oda. Mihók csak állt. Végre megszólal Szepesi: „És zordonan mögötte feltűnik az óriás bakó”. S Mihók minden szó nélkül átnyújtja nekem a kéziratot. „No”? — szólok. „Ezt is kiszedjük”? — kérdi Mihók. „Azért adtam ki, hogy kiszedjék” — válaszoltam. „Ezt is” — folytatja Mihók és rámutat a „laptörőnk beszámíthatatlan állapota miatt” kitételre, Én rádupleztam: „Indokolni csak kell, hogy miért maradt ki, mert különben engem gyanúsítanak meg szándékos»sággal”. De Mihók nem engedett: „Én ezt nem szedem ki”. Ráfelelem: „Adja Goldmannak, vagy Csákónak, majd azok kiszedik”. „Rossz vicc” — végzi Mihók s leteszi asztalomra a kéziratot. Pár pillanatig némán nézünk egymásra. Mihók töri meg a kínos csendet:

„Kikérem magamnak, én nem voltam berúgva”. Megnyugtattam: „Nem az a földolog, Mihók elvtárs, hogy be volt-e rúgva, hanem, hogy elhiszik fölöle”. Ezzel Mihók elveszi újra a kéziratot, fölveszi a tollat, kihúzza az inkriminált kitételt, visszamegy a nyomdába és harsány hangon kiáltja: „Ne Goldmann, szedd ki”. Persze, hogy nem tartott Mihók haragot. Azóta békeségben, egyetértésben dolgozunk együtt mind a mai napig.

A poprádi út.

A Kassa—oderbergi vasút vezérigazgatóságának gavallériája folytán annyi szabadjegyünk volt, amennyit csak kértünk. Tárcáink tele voltak részint érvényes, részint lejárt szabadjegyekkel. Abban az időben még jegykiállításai illetéket sem kellett fizetni, hanem a rövid kérvény mellé csak egy megcímzett és felbélyegzett üres borítékot tettünk. Harmadnap itt voltak a jegyek. A leggyakrabban a Tátrába és Eperjesre utaztunk.

Volt Lászlónak egy Hajnal Gyula nevű kiadóhivatali alkalmazottja, egy igen élénk, fürge, de mindenféle hájjal alaposan kikent pici emberke. Neki is kértünk szabadjegyet. A legközelebbi vasárnap fölutazott Poprádra, honnan az éjfélután 1 órasi vonattal akart visszatérni. Várjuk őt reggel, csak nem jön. Egyszer azután vagy 9 óra tájban beállít kialudatlan, mosakodatlan. „Tudjátok honnan jövök? — ? — Hidasnémetiből. A kalauz nem keltett föl Kassán s mivel a kocsik tovább mentek, hát elvittek Hidasnémetiig, ahol a máv. kalauz ébresztett föl, mikor a jegyet kérte”. Kinevettük, hogyan lehet valaki ilyen oktondi.

A következő hétfőn reggel 8 órakor hiába vártuk Szepessit. Ő is 9-kor érkezett meg — Hidasnémetiről, Ugyanolyan utat tévén meg ugyanolyan körülmények között, mint Hajnal. Én mostam meg alaposan a fejét s bizonyígtattam, hogy én soha sem alszom el vasúton. S ha nagyritkán esetleg el is szundikálok, az nem történik meg velem, hogy a vonat engem tovább vigyen, mint ahol le kell szállanom.

Nem szerettem a vásár- és ünnepnapokat itthon tölteni. Éveken át nem is láttam piros betűs napokon a várost. A vásár-, vagy ünnepnapra virradó éjjelen kihúztuk az időt reggel fél 3-ig a kávéházban, azután hazamentem ruhát váltani s ki az állomásra. Ott megreggeliztem s fél 4-kor már vitt a vonat. Hamarosan elaludtam. A kalauzok annyira ismertek, hogy sem a jegyet nem kérték tőlem, sem azt nem kérdezték, meddig utazom, mert nem akartak fölkelteni. Mikor azután jól kialudtam magamat, a legelső állomásnál kiszálltam, bevártam azt a gyorsvonatot, amelyik éjfél után ért Kassára. úgy látszik, ez a beosztás nagyon jót tett nekem.

A Szepesi kalandos utazását követő vasárnapon Tátrafüredre rándultam ki és szokásom szerint az utolsó vonattal indultam vissza. Elaludtam s amikor fölébredtem, azt, hittem, Abos körül vagyunk. Föltűnt azonban, hogy a kupék teljesen üresek voltak, a szép holdvilágos éjszakán pedig egyetlen dombocskát sem látok, annál kevésbé hegyet. Hol lehetünk? — tűnődtem. Egyszer csak: jön a kalauz s kéri a jegyet. Előmutatom a szabadjegyet, mire a kalauz azt mondja, a másikat kérem. Melyik másikat? — kérdem. Hát az államvasutit — feleli. T ulajdonképen hol vagyunk most?

-- kérdem újra. Mint mennykőcsapás, hatott rám a válasz: Mindjárt — Hidasnémetin leszünk! Fölkiáltottam: Inkább mondta volna, hogy Hatvanban, ne azon az átkozott Hidasnémetin. (Megjegyzem, hogy Hajnal és Szepessi azért jöttek be Hidasnémetiről a 9 órai vonattal, mert ott is elaludtak a váróteremben). Kiszállottam s föltettem magamban, hogy a legközelebbi vonattal fogok bejönni és egy szót sem szólok afelől, hogy én is követőjük lettem. Az ügyeletes szolgálatot egy ismerős kassai származású tisztviselő látta el, aki megszólított, hogy mit keresek ily korán, vagy ha úgy tetszik, ily későn Hidasnémetin.

Elpanaszoltam neki mindent őszintén, mire ő jót nevetett s azt mondta, maradjak nála az irodában, ő úgy sem alszik s így még hajnalban Kassán lehetek. Volt nála egy hatalmas szalámi-rúd, jó jégbehűtött sör, megkínált, ettünk-ittunk s már-már elérkezett a megváltás ideje, amikor beállít az egyik éjjeli őr. és hívja ki a tisztviselőt. Ez kimegy, pár perc múlva bejön s mondja, hogy a munkások, akik a kutat kezelik, berúgtak s mivel a gép itt vizet vesz, rendet kell csinálni, nehogy fönnakadás legyen. Azután biztatott, hogy én csak folytassam a falatozást ,meg az ivást s ha a vonat beérkezik, szálljak föl a kalauz-kocsiba. Hogyan, hogyan nem történt, de a magányosság érzete álomba ringatott. Csak erre ébredtem föl: hát Ön itt van? Hol volnék? — kérdeztem. A vonat ép most ment el — felelte, majd vigasztalóan hozzátette: No, kilencre azért ott bent lesz. Addig alhatik nyugodtan.

Dehogy tudtam aludni. Dühömben kiment az álom a szememből... és kilenckor csakugyan beállítottam a redakcióba, kialudatlan, mosdatlan. Vártak mindany-

nyian. Én megálltam az ajtóban, kezemmel csendet intettem s bús rezignáció val szóltam: Ne kérdezzetek semmit, Hidasnémetiről jövök. Óriási kacaj lett a válasz. László Béla csendesen csak ennyit mondott: „Milyen szerencséd van neked Ferikém, hogy te sohasem alszol el vasúton”.

Ez időtől, fogva csak akkor jöttem vissza az egy órai gyorsal, ha legalább másodmagammal voltam, mert így nem aludhattam el.

Mikor egyszer a tizenegy órai személyvonattal jöttem haza, a kupéban találkoztam dr. Austerlitz Tivadár barátommal, aki eperjesi tudósítónk volt. Nagyon sokan utaztak s mi egy félfülkében húzódtunk meg. Alig indul el a vonat a poprádi állomásról, kialusznak az összes lámpák, ami óriási riadalmat idézett elő. Kalauz sehol sem mutatkozott. A legközelebbi állomáson, Káposztafalun kiszálltunk, hogy keressünk valahol egy kalauzt. Találtunk is — egyetlenegyet. Ez is úgy tett, mintha nem is tudta volna, hogy sötét az egész vonat. Gorombáskodni kezdtünk vele, mire azután bement a főnöki irodába és kihozott 12 darab mécsest. De ezeket sem ő maga vitte a kupékba hanem nekünk adta, hogy csináljunk velök, amit tudunk. Mi pedig - lehetőséghez képest elosztottuk azokat, kettőt magunknak tartván fönn s kupénk ajtaját nyitva hagyva leültünk. Egyszer csak mint valami búcsújáráshelyre, önzönlik kupénk felé a nép s ki szépen, ki meg (és pedig a legtöbben) gorombán követelt tőlünk lámpát. Hiába magyarázgattuk, hogy mi épen olyan utasok vagyunk, mint ők, nem hallgattank reánk s már-már attól lehetett tartani, hogy ránk támadnak és — ami a legenyhébb büntetésnek látszott — kidobnak a vonatból.

Néhány csitító szó után mi is eltűntünk a kupéból és: elvegyültünk a társaságban. Hogy hova tűntek el a kalauzok, ma sem tudom. Végre beérkeztünk Iglóra. Ott is hiába panaszkodtunk? Ami gyertyát csak találhattunk, azt mind megvásároltuk s a kialvófélben lévő mécsesek helyett osztottuk ki. Minden kocsiba jutott két-két gyertya. De a nép azért — kalauz híjján — tovább szidott; bennünket. Nem volt elég, hogy egy csomó pénzt kiadtunk, még magunkra is zúdítottuk a közönséget. Most meg azt gondolták, hogy mi csupa heccből oltogattuk ki a lámpákat. Kinézésünk egyébként sem volt valami nagyon bizalomgerjesztő, mert esős-hűvös idő lévén, mi fekete gallérköpenybe burkolóztunk s fejünkre húztuk a csuklyát is. A szenvedett sok méltatlanságért, no, meg afölötti boszunkban, hogy annyi kiadásunk volt, azzal kárpótoltuk magunkat, hogy a sok eperjesi utast, akiknek Aboson kellett átszállaniok s kiknek javarésze aludt, Abos — kiáltással a közbeeső állomásokon szállítottuk ki s mikor ezek minden holmijukkal kiugrálva észrevették féltevezetésüket, még nagyobb elszántsággal akartak a halálba küldeni bennünket. Csakis úgy menekedhettünk ép bőrrel, hogy azt mondtuk, hogy valami zavar folytán a vonatkísérő személyzet fölmondta a szolgálatot s mi igyekeztünk a rendet föntartani. Abosra érve végre előbújtak ismeretlen helyeikről a kalauzok és Kassáig tényleg teljesítettek szolgálatot. Így hát személyvonaton sem voltam valami szerencsés a poarádi utazással.

Ezek a kis kellemetlenségek azonban nem bántottak. Hiszen nagyobbára azért utazgattam, hogy holmi kis kalandoknak szereplője legyek. Ezért pedig érdemes egy kicsit — szenvedni.

Mikor püspök voltam.

Itt néhány évvel előbbre megyek és a közben történt eseményeket későbbre hagyom, mert püspökké történt előléptetésem is a poprádi úton történt.

Chyzer Kálmán barátom, kit egész Közép-Európa ismer — jelenleg a Baade-Welt szerkesztője Budapesten — évenként kétszer-háromszor ellátogatott Kassára (ép úgy, mint a régi Magyarország többi városaiba), hogy a könyvkiadó cégek értékesebb műveire megrendeléseket gyűjtsön. Kedélyesebb embert alig láttam Chyzernél. Föltalálja magát minden társágban. Öt nyelven beszél, táncol, zongorázik, jót eszik és — iszik, deresedő oldalszakált visel s egy kis .óindulattal angol lordnak, vagy egy gyengébb kiadású német szövetséges állam inkognitóban utazó uralkodó hercegének nézné az ember. Én akkor ismerkedtem meg véle, amikor egy színházi előadás alkalmával olyan szörnyűségesen tapsolt Diósi Nusinak, hogy az ügyeletes rendőrtiszt kényetlen volt a tetszésnyilvánítás mérséklése érdekében közbelépni. Pártiát fogtam és így baráti viszonyba léptünk egymással.

Egy zord novemberi vasárnap délelőttjén Chyzer azt az ajánlatot tette, hogy utazzunk föl a déli gyorsal a Tátrába, hol kislánya szanatóriumban van. Ugyanott volt akkor Matzner Samuné is. Hajlottam a jó szóra és délben beültünk a vonatba. Még el se indult vonatunk, mikor K'álmán barátom újabb javaslattal állott elő: menjünk az étkező kocsiba. Csak cylinderünket vittük magunkkal s átrándultunk az épen szomszédságunkban lévő étkező kocsiba. Pár perc múlva

a helyzetnek olyatén alakulását láttam, hogy mi a»
 étkezöböl alig szállunk ki Poprádig; hogy tehát ne
 kelljen akkor újra visszamenni a kupéba, otthagyt a
 részemre föltálatl ételt s indultam a kabátoméért.
 Chyzer utánam szölt: „Méltóságos uram, az enyémet
 is küldesd ide”. Jöl ismertem barátomat, ügyet se
 vettem tehát a megtisztelő címzésre. De mikor téli
 kabátommal visszajövök, föltűnik, hogy az utasok
 megkülönböztetett tiszteletet tanúsítanak irányomban s
 ha esznek, ha isznak, ha olvasnak, állandóan rám
 kacsintanak. A kalauz is, ki ott vizsgálta a jegyeket.
 „Mit csináltál megint Kálmán” — kérdeztem. Chyzer
 egész komolyan válaszolt: „Amikor utánad kiáltottam,
 mindenki kérdezte, ki vagy. Én egyszerűen kineveztelek
 Geduly nyíregyházai ev. püspöknek (két hónappal) az-
 előtt volt Kassán ev. kerületi gyűlés), magamat pedig
 titkárodnak. Amikor a kalauz közbeszólt, hogy hiszen
 az az ur újságírói szabadjeggyel utazik, megadtam rá a
 választ, hogy te egyben az „Egyházi Közlöny”-nek is a
 szerkesztője vagy. Vigyázz, hogy ki ne essél a szere-
 pedből.” Rettenetesen boszankodtam, de túrnöm kellett
 a súlyos megtiszteltetést, mert különben mindketten igen
 kellemetlen helyzetbe kerültünk volna. Alig vártam,
 hogy kiszálljunk Poprádon. Ott Chyzer kocsit fogadott
 s azon mentünk föl a hegyekbe. Már jó kedvem volt és
 rázendítettem egy nótára. Kálmán elhallgattatott és uri
 kinézésű, öregedő kocsisunktól szlovákul megkérdezte,
 milyen vallású. Evangélikus volt. Több se kellett Chy-
 zernek. „Hát tudja-e, kit visz most?” — „Nem.” — „A
 saját püspökét.” A kocsis erre illő tisztelettel visszate-
 kintett rám, kalapot emelt, azután kihúzta magát s olyan
 szakértelemmel kormányozta a lovait, amire igazán

csak egy püspök kocsisa képes. Folyton duruzsolt magában s néha-néha megreszkírozta „Pán biskup.” Hiába beszéltem Chyzernek, ő nem engedett. Kocsisunknak végtelenül tetszett egyébként, hogy olyan jókedvű püspöke van, aki még a kocsiban is dalol.

Amint Füredekét elhagyjuk, megpillantunk az utort három *hölgyet* Chyzer megparancsolta a kocsisnak, hogy lassan hajtson, azután leugrott és a hölgyek elé szaladt. Kisleánya volt, Matznerné és a kolozsvári főügyésznek leánya. Mire én odaérkeztem, már ok is tudták, hogy püspök vagyok. Matznerné nem tulajdonított jelentőséget a dolognak, mert ő is ismerte Chyzer-t, aki annyit beszélt, hogy én szóhoz sem juthattam. A lányok előre futottak és engem a szanatórium személyzete „alászszoalgája Méltóságos Uram”-mal fogadott. Bementünk a nagy szalonba. Igen szomjas voltam és sört akartam inni, Matznerné azonban fölvilágosított afelől, hogy itt nincs korcsma s ételt, italt csak a kijelölt időben szolgálnak föl. De hát miért voltam én püspök? Chyzer kiment és pár perc rnulva maga az igazgató szolgálta föl a Szent Gellérté-sört. Közben Chyzer a zongora mellé ült, egypár jó darabot eljátszott s én megfledkezvén magas méltóságomról, elkurjantottam magamat. Hozzám ugrik Matznerné s fülembé súgja: „Herboly, maga most püspök, viselkedjék úgy, mint püspökhöz illik.” Akkor eszméltem föl és nem volt bátorságom kérni a harmadik üveg sört. Ez volt püspökségemnek legkellemetlenebb pillanata.

Azután csendesen társalogtunk, míg végre elérkezett a vacsora ideje. Nekünk az étkező közepén elhelyezett nagy asztalra terítettek, amelyet olyan dúsan díszítettek föl virággal, hogy alig láthattuk egymást. A

személyzet mintha tisztán csak a mi szolgálatunkra rendeltetett volna! Az asztalfőn a legélénkebb tiltakozásom dacára is nekem kellett helyet foglalnom. Barátom, illetve titkárom szerényen meghúzódott az utolsó helyen, de azért igen kiaknázta helyzetét, mert részemre — persze saját veszélyemre — a legfinomabb italokat és cigarettákat rendelte. S mikor csendesen figyelmeztettem, hogy az útra csak hölgycigarettát szerezzen be, e szavakkal: „te püspök vagy” — egy marék aranyosvégű egyiptomit, ha jól emlékezem, Ramses gyömszólt tárcájába.

Vacsora után már csak nagyon rövid idő állott rendelkezésünkre, de nekem évszázadoknak tűnt föl ez a Kis idő, bárha kezdtem már magamat méltóságos állapotomba beleélni. Azonban ütött a válás órája. Az egész személyzetet mozgósították kabátomért és kalapomért. Férfiak, nők, öregek és ifjak, első}- és másodrendű alkalmazottak versenyt futottak, hogy elismerésemre, köszönetemre méltók lehessenek. De az is igaz, hogy amikor az egyik medikus föladta kabátomat, nyolcan-tizen meg bámultak, valóban méltóságos úrhoz illő viselkedést tanúsítottam. Az előcsarnokban sorfalat képező lakájokkal nem szorítottam kezet, hanem csak feléjük nyújtottam jobbomat s boldog volt, aki azt érinthette. A kocsisnak szóltam, hogy járjon valamivel előbbre, mert pár lépést akartam tenni a szabadban s azt mátnem kívántam, hogy föl is segítsenek a kocsiba. Mikor így kegyelemben elbocsátottam kíséretemet és bezárult mögöttem a kapu, körültekintettem, nem-e lát valaki, kalapomat levéve, szemeimet az égre emelve így sóhajtottam föl: Hála Istennek, hogy letehetem magas méltóságomat! Kocsisom megindulva mondott rá amen-t s

rövid fejbiccegetéssel adta értésemre, mennyire meg van elégedve főpásztorának áhítatot sugárzó személyiségével. Amikor azután egy utolsó pillantást vetettem a szanatórium épületére, ezt susogtam titkárom fülébe: Ide se jöjjön a legközelebbi három éven belül a püspök, mert címbitorlás címén letartóztatták. — Annyit még megengedtem kocsisomnak, hogy Poprádon kézcsókkal vehessen tőlem érzékeny búcsút.

Én ráfizettem erre a délutánra alaposan; de Chyzer sem szabadult olcsón, mert útközben elnyertem tőle négy darab 20 koronás aranyat. Ketten voltunk ugyanis csak a kupében és gondúzásból Kassáig „írás-e vagy fej”-et játszottunk. Még egy kirándulást tettünk Chyzerrel, de erről majd később. Most visszatérek a sajtó terén történt újabb változásokra, amelyek

Horkay Elemér

megjelenését idézték elő. Merényi József önállósítani kívánta magát, kilépett tehát a Felsőmagyarországtól és megindította a „Kassai Ellenőr” című hetenként háromszor megjelenő lapot, mely azonban csak pár hónapig élt. Helyét Horkay Elemér foglalta el, ki addig Miskolcon újságíróskodott, de megfordult már minden nagyobb vidéki városban. Jó fiú volt, nagyszerű újságíró, kiváló kolléga. Csak egy baja volt: nagyon szeretett volna tartalékos huszártiszt lenni. Egy kicsit sejtette is, hogy ő huszárönkéntes volt, sőt pécsi újságíró korában, mikor egy ízben négy heti szabadságra ment — úgy beszéltek rossz nyelvek — csináltatott is magának huszártiszti uniformist. A színészethez is nagy hajlandóságot mutatott s nem egyszer tett ajánlatot Kom-

játhynak, hogy léptesse őt föl Tarján Gida szerepében. Az alkohollal nem állt hadilábon.

Első ízben csak rövid időt töltött a Felsőmagyarországnál, mert meghívást kapott az 1907 június elején megindult Felvidéki Újsághoz, mely így ötödik napilapja lett Kassának. (Mint Esti Újságot szüntették be.) Horkay, hogy új állásához erőt és anyagot gyűjthessen, májusra szabadságoltatta magát és állandó vendége volt a redakciónak. Egyszer a Napló és Közlöny szerkesztőségében találkoztunk össze és Horkay rettenetes bőbeszédűségével előadta terveit. Kis sportsapka volt a fején. Murányi Jóska egyet gondolt, kiment a nyomdába, ahova az egyik szedővel engem is kihivatott. Azt mondta: „Én most be fogok menni az Otthonba s onnan telefonon keresem Horkayt, figyelj meg, mit csinál.” Csilingel a telefon. Odamegy Rosa Viktor bácsi és igen-nel válaszol valakinek. Azután leteszi a kagylót és mondja: „Horkay urat keresi valaki.” Horkay odaugrik a telefonhoz, az egyik kagylót átadja nekem s kezdi: „Halló! Itt Horkay Elemér.” Jön a válasz: „Itt a püspök.” Horkay lekapja fejéről sportsapkáját, asztal híjján levágja a földre s mély meghajlással válaszol: „Kezét csókolom, Méltóságos Uram, tessék parancsolni.” A püspök beszél: „Mondja kérem, kedves Horkay ur, sapkában van ön, vagy hajadonfővel?” Horkay elsáppad, egy pillanatig tétováz s azután a körülötte állók legnagyobb meglepetésére így szól vissza, már nevetve: „Köszönöm Méltóságos Uram kegyes érdeklődését, de méltóztassék engem megvárni az Otthonban s mire odaérek, addig nekem és Murányi úrnak tessék egy-egy pohár szilvóriumot rendelni. Nekem egy kockacukor is melléje teendő.” — „Megbolondult ez az ember?” —

suttogja Rosa bácsi és Schillinger Zoli, a nyomdatulajdonos, kik persze csak a választ hallották. Én roppant hahotában törtem ki, Horkay pedig lecsapva a kagylót, szaladt egyenesen az Otthonba, hol Murányin kérlelhetetlenül behajtotta a szilvóriumért járó 12 fillért. Gyors észjárású ember volt. Nem lehetett őt soha becsapni. Soha senkire rosszat nem mondott, senkire és semmiért meg nem neheztelt. A sors csapásait igazán bibliai béketűrőssel szenvedte. Ha nem volt mit ennie, éhezett, de soha nem panaszkodott. Néha-néha megvágott valakit egészen jelentéktelen összeg erejéig. Csak egyet mert kérni: cigarettát. De ezt azután, ha szecskából, vagy mosogatórongyból gyártották is, mohón elszívta. Egyiket a másik után.

Miért, miért nem? — elhagyta jó helyét ott is hamarosan s hozzánk jött a Kassai Hírlaphoz havi 40 koronáért. Mielőtt azonban ezt megtette volna, fölcsapott vívómesternek. Csináltatott magának vívódresszt, abban feszített az utcán, sőt átrándult Eperjesre is, hogy mint élő reklám csalogassa a növendékeket. László Béla pedig — aki ilyenre mindig kapható volt — ingyen csináltatott neki plakátokat, bárha szentül meg volt győződve, hogy az a vívóiskola soha meg nem nyílik. Ő mondta neki, hogy jöjjön addig, amíg másutt elhelyezkedhetik, a Kassai Hírlaphoz, ha megelégszik anynyival, amennyit neki fizetni tud. Kapva-kapott szegény Horkay az alkalmon s mondhatom, nagyobb szorgalmat, nagyobb ambíciót újságírónál még alig tapasztaltam, mint abban az időben Horkaynál. Csak azt nem tudtuk, meddig tart ez nála.

Semmi más jövedelme nem volt, mint az a 40 korona, de László néha megtoldotta valamivel.

Én minden reggel fél 7 előtt már bent voltam a redakcióban. Megelőzőleg az Andrásyban már átnéztem a budapesti lapokat, dolgoztam is valamit és reggeliztem. Egyszer bevetődött oda Horkay s kérdi tőle a pincér, hogy parancsol-e reggelit. „Köszönöm, nem kérek.” Én azután érdeklődtem, hogy reggelizett-e már. »Nem tudom, min és mit” — feleli Horkay. Komolyan rászóltam: „Hát akkor mit tréfálokzol? Kérj magadnak és készen van.” Horkay csakugyan kért kávé, megevett melléje egy zsemlyét, de én a másodikat is beleerősztoltam s megmondtam neki, hogy én minden reggel fél 7-kor itt vagyok, jöjjön el s együtt reggelizünk. Horkay ennyit válaszolt: „Tőled elfogadom.” S azután másfél esztendeig együtt reggeliztünk. De fizettem minden délután az ozsonnakávéját is.

(Le kell ezt is írnom, mert soha egy pillanatra sem gondoltam arra, hogy ez nekem pénzembe kerül. Olyan természetes kötelességnek tartottam ezt, ami alól ki nem vonhattam magamat. Nem is szóltam — eddig — erről senkinek. Horkay mirrt ember, mint kolléga megérdemelte ezt. Inkább kölcsön kértem, ha nem volt pénzem, de Horkaynak reggelijét, ozsonnáját, cigarettáját fizetnem kellett. Valami ellenállhatatlan kényszerűség parancsolta ezt nekem. Mindig fülemben hangzott Pfefferkorn nótája: Aki segít a szegényen . . . pedig én is szegény ember voltam s vagyok is).

Jó egy évig tartott már így a dolog, amikor egy nyári délelőttön meginvitáltam a Lócsei-házba egy tíz-órára. Horkay sem a pörköltöt nem ette meg, sem a sört meg nem itta, Nem kérdeztem az okát. Pár nap múlva ebéd után nagyobb sétára hívtam és körülbelül három órai gyaloglás után bementünk egy cser mely völgyi ven-

déglőbe, ahol kitűnő hideg sertéshúst és bort tálaltak föl. Horkay egy kis darab húst evett csak s utána vizet kért. Ekkor már megkérdeztem, mi a baja. Őszintén válaszolt: „Bevallom neked, ha hiszed, ha nem, hogy én, amióta veled reggelizem az Andrássyban, tulajdonképen mást nem is ettem, mint naponként azt a kávé és négy zsemlyét. A húsevéstől pedig teljesen elszoktam; nem vagyok képes húst enni.” Elhittem neki, mert meg is látszott rajta. A borhoz sem nyúlt, hozattam tehát neki kávé és zsemlyét. Majdnem másfél esztendeig eltagadta tehát előttem, hogy csak azon élt, amit én fizettem neki s ami nekem naponként mindössze 80 fillérembe került. Kitűnő riportokat írt Horkay, de másnemű írásai ellen sem lehetett kifogást emelni. A Galamb- (Várkapu) utcai gyilkosságot, melynek egy — társadalmon kívül álló — nő: esett áldozatul, külön füzetben énekelte meg. Nálunk a vasárnapi számban írt „Conference”-! keltettek föltűnést. Mielőtt azonban a szedőkhöz került volna, ve-jég kellett hallgatnom, mert különben nem adta volna oda. Ilyenkor azt szokta mondani, hogy azért kívánta, hogy végighallgassam és mondjam meg, tetszik-e, mert, ha egynek tetszik, akkor tetszik mindenkinek. Aláírása Hyer volt. Ennek alapján vonta egyszer felelősségre egyenesen őt a szerkesztőségben két fiatalember, akik a név említése nélkül pompásan sikerült Conference-t sértőnek találták a szintársulat akkori naivájára, Étsy Emiliára nézve. Párbajra is került a sor. Horkay bátran kiállott, de a verekedés csak igen rövid ideig tartott, mert a jobb alsó karjára kapott erős laposvágás harcképtelenné tette.

Volt egy másik párbaja is valami Nemeskéri Kiss István nevű öreg úrral, aki a közös konyhák fölállítása

ügyében egybehívott értekezleten elnökölt, de olyan ügyetlenséggel, hogy azért Horkay nagyon kifigurázta őt. Származásának tartozott az öreg azzal, hogy provokáltassa Horkayt és a szekundánsok — köztük természetesen én is — pisztolybárbajban állapodtak meg. Ki is mentünk a megszokott helyre, Opáckára, töltögettük is erősen a pisztolyokat, amikor egyszer azt vettük észre, hogy hiányzik a — kapszli. Murányi Jóska, akit a fegyverek beszerzésével bízunk meg, teljesen megfélekedett arról, hogy kapszli is kellene. Így aztán rávetük a feleket, hogy béküljenek ki, aminek mindketten nagyon megörültek s az egész párbajból nem lett más, mint egy jól sikerült — áldomás ott, kelt helyben, Pahulyi apónál.

Horkay helyzetében csak akkor történt javulás, amikor újból a Felsőmagyarországhoz került s ott fejezte be kassai szereplését.

A Kassai Hírlapnál

e mozgalmas „társadalmi” élet mellett olyan tevékenységet fejtettem ki, amely sok lett volna még annak is, aki semmiféle más irányú elfoglaltsággal terhelve nem volt s aki mást sem csinált, csak szakadatlanul a redakcióban dolgozott volna. Az ellenzéki vizekre történt átevezés után támadni kellett a koalíció helyi fiókját, az úgynevezett „Lőcsei ház”-at ami sokakban ellenszenvet keltett irántam, anélkül azonban, hogy ez nyílt haraggá vagy gyűlöletté fajult volna. Elvégre maga az egységes párt egy nagy konglomerátum volt, amelyben idők folyamán ki-kiütöztek az ellentétek s ez a körülmény mérséklően hatott azokra, akik a támadások által

találva érezték magukat. A hivatalos pártlappal, az Abauj-Kassai Közlöny-nyel nap-nap mellett csatároztam, hol szelíden, hol meg a legélesebb hangon, de azért Lekly tatával mégis barátságos viszonyban voltam. S ha úgy esténként valamelyik kávéházban összetalálkoztam vele, négyszemközt kért, hogy hagyjak föl támadásaimmal, de kérelmének eleget nem tehettem. Támadásaimnak alapja volt az a letagadhatatlan tény, hogy a híres, nevezetes kassai függetlenségi és 48-as párt sohasem hozott Kassára 48-as jelöltet, hanem mindig 67-est. Ezt a párt azzal indokolta, hogy a nagynevű függetlenségi képviselők közül egy sem hajlandó biztos kerületét az állami tisztviselőkkel túltömött Kassáért odahagyni, kisebb kaliberűvel szemben pedig biztos a kormánypárt győzelme. Egy jónevű 67-es ellenzéki azonban mindig sikerrel veheti föl a harcot a kormány jelöltjével szemben. Gyenge érv volt, az bizonyos, de a diktátori hatalmat gyakorló Lócsei-ház ellen nyíltan senki sem mert harcba kelni. Az Abauj-Kassai Közlöny-nyel nem volt nehéz föladat hadakozni. Ezt a lapot tulajdonképpen Lekly kedvéért tartották fenn. Örökösen futkosni kellett a miniszterelnöki sajtóirodába pénzért, hogy a kiadó ne legyen kénytelen azt beszüntetni. Senkinek sem kellett.

A Felvidéki Újsággal is állandóan hadilábon állottunk, így hát mindig volt csemege, amit naponként föltálalhattunk. S ott volt, mint már említettem, az ármádia is, melynek különösen magyarelles megnyilatkozásait a népnek tetszően csipkedtük. Lapunk ezáltal élénkségekben és változatosságban vezetett s még azok is várva várták mindennap, akik politikáját elítélték.

A hadsereg haragját akkor vontuk ismételtén magunkra, amikor a kassai hadtestparancsnok Nyiregyhá-

zán a honvéd tisztikar magyar üdvözlésére azt válaszolta: „diese Sprache verstehe ich nicht.” A „diese Sprache” heteken át kellemetlenkedett a kegyelmes úrnak.

Az Andrásyban a színész-újságíró asztal közvetlen szomszédságában volt a 34-es tisztek asztala. Egy, sajtósági koponyájú főhadnagy, kit Szepessivel csak: Camper-nek neveztek, állandóan gyilkos pillantásokat vetett reám, de én nem ijedtem meg, hanem keményen, farkas-szemtel néztem vele. Végre is ő unta meg a dolgot és folytatta az olvasást. De egy ízben annyira bántotta már az én „vakmerőségem”, hogy a kardjához kapott. Éh, mintha ezt észre sem vettem volna, nyugodtan előhúztam zsebemből a revolvert és vizsgálgatni kezdettem. Mindjárt levette kezét kardja markolatáról. Nemsokára ezután arcomra éles pattanást kaptam, mit az orvos fölragasztott és bekötözött. Este felé elsétáltam az Andrásy előtt s a mi Camperünk engem bekötözött fejével megpillantott. Amint visszatekintettem, láttam, hogy négy-öt társa is néz utánam s nevetve mondogatnak egymásnak valamit. Mint egy színésztől megtudtam, Camper azt mondta a többieknek: no, legalább egyszer megkapta a magáét „dieser Mann.” Azt hitték, hogy párbajban megvágott valaki. Színház után azonban elpárolgott örömük. Voltak pedig tizennégyen, hogy nevesse nek rajtam. Amint kabátomat leteszem s asztaltársain majdnem egyszerre kérdik, mi bajom, olyan hangon, hogy még a kávéház legtávolabbi zugában is meghallhatták, feleltem: „Megvágott alaposan dr. Rényi. Engem tudniillik csak akkor lehet megvágni, amikor én ezt egyenesen kérem.” Dr. Rác Ede közbeszólt: „Pedig én már sajnálkoztam, hogy verekedtél és ellenfeled egy fél-

holdat kanyarított a képedre.” Nem hagytam szó nélkül: „Köszönöm szíves részvétedet” — mondtam — „de én nem szoktam verekedni, én csak meg szoktam valakit verni.” Szememet nem vettem le Camperről, ki e szavak hallatára fülig pirulva újságba temetkezett.

Szálassy, az Andrássy-kávéház tulajdonosa, a mai Slávia-kávéház helyén éttermet nyitott. Gyakran eljártunk oda ebédelni, vacsorázni. Egy este bemegyek s bármelyik asztalnál akartam letelepedni, mindegyiken ezt a táblácskát találtam: Lefoglalva. — Reserve. Végre a jóképű főpincér, kinek szavajárása volt „sehr traurig”, leültetett a terem másik végében, ahol már nem volt Reserve. Ott maradtam majdnem záróráig s azt tapasztaltam, hogy a sok lefoglalt asztal közül a legtöbb üresen maradt. Megállapítottam, hogy az akkori kor divatja szerint tisztek számára rezerváltak az első asztalokat, bárha direkt lefoglalás nem is történt. Félték ugyanis, hogy, ha azon a vidéken civil bagázs ül, akkor a tisztek orrfintorodva távoznak onnan. Én erre figyelmeztettem a főpincért, de a rend továbbra is maradt. Civilnek csak hátul jutott hely. Többen is panaszkodtak emiatt s ki élőszóval, ki meg a szerkesztőséghez intézett levélben adta le panaszát. Közöltem ezt Szálassyval is, de hiába. Nem maradt más hátra, mint az újság. Hasznót csináltam ugyan ezzel Szálásynak, mert aznap este szokatlanul nagy számban látogatta civil népség az éttermet, ahonnan a Reserve-k eltűntek. Rám azonban annyira megharagudott, hogy az utcán ha találkoztunk, elfordította a fejét, a főpincér pedig az étteremben elbujt előlem, külön papírra jegyezte föl rendelésemet, amit az[^] után fizetéskor az egyik éthordóval mutatott be nekem. Még a pénzt sem fogadta el egyenesen tőlem.

De én mindezzel nem törődtem. Még gyakrabban jártam oda, mint azelőtt. Egy ízben többedmagammal vacsoráztam ott s fizetéskor engem teljesen figyelmen kívül hagyott a főpincér. Amikor a többiek fizettek, elment, de nyomban bemutatta a jegyzéket az éthordó. Én a cédulát összetéptem és olyan hangon fakadtam ki ez ellen a szemérmertlenség ellen, hogy még a zenét is túlharsogtam. Akkor odajött Szálasy, akivel szóba sem elegyedtem, hanem fizetés nélkül távoztam. A nagyszámú civil népség nekem adott igazat. Másnap délelőtt elég időben mentem be. Csak magam voltam. A kispörköltöt maga Szálasy tálalta föl, „sehr traurig” uram pedig elfogadta tőlem a pénzt.

Az aszfaltbetyárkodás ellen is erélyesen léptem föl. Ráírányítottam a hatóságok figyelmét a vendéglők és kávéházak konyháinak, udvarának, mellékhelyiségeinek tisztátalanságára s fölszólalásaimnak meg is lett a kivnt eredménye. Régi lapszámaink tanúskodhatnak erről. Mivel így minden legkisebb szabálytalanság ellen fölemeltem szavamat, akinek csak valami panasza is volt, a Kassai Hírlaphoz fordult orvoslásért. Egyes hatósági személyek nehezteltek ugyan rám, de a közönség megbecsült.

Csak Fodor Sándor kanonokkal kerültem olyan vitába, amelyet még most is sajnálok, mert félreértés játszott közre a dologban. Riporterünk egy alkalommal Eperjesre utazott s a kupéban több úri ember panaszkodott amiatt, hogy Rákóczi sírját piszkos koldusok őrzik. A fejedelmi sír gondozását Fodor Sándorra bízta, ki emiatt ellentétbe is került Kozora Endre kanonokplébánossal. Kozora ugyanis azt vitatta, hogy mivel a sír a plébánia-templomban van, annak egyedül hivatott

gondozója ő, a plébános. Fodor ellenben arra hivatkozással, hogy ő a gondozásra külön megbízatást kapott, nem engedett. — Szóval kifogásolták az idegenek, hogy a fejedelmi sirt piszkos koldusok őrzik s ezt munkatársunk másnap megírta. Fodor a Naplóban fulmináns választ adott, amit persze a Kassai Hírlap nem hagyhatott szó nélkül. Heteken át húzódott a vita, mely a személyeskedés terére csapott át s minthogy én voltam elsőnek személyemben megtámadva, hasonló tónusban válaszolgattam. Nagyon bántott a dolog, hogy Fodorral, a nagy 48-assal kerültem úgy össze. Mikor azután a replikázások megszűntek, megmagyaráztam mindent tövéről-hegyére Haltenberger Béla barátomnak, kinek Fodor nagybátyja volt s kértem őt, hogy közölje az elmondottakat nagybátyjával. Fodor szívesen vette a fölvilágosításokat. A legközelebbi vasárnap délelőtt az utcán hozzám lépett s mosolyogva fejezte ki sajnálkozását a félreértések fölött. Én viszont bocsánatot kértem tőle, hogy a teljesen méltatlanul ért támadások ellen vele szemben kíméletlen voltam. Ezzel az ügy elintézését nyert és Fodor kanonok haláláig megtisztelt barátságával.

Igen szívélyes viszonyt tartott fõnn velünk Lesskó István kanonok, ki mint nagyprépost halt meg. Úgyszólván mindennapos volt a redakcióban, de azonkívül is gyakran érintkeztünk vele. Színházban, hangversenyeken, kávéházban ha találkoztam vele, mindig együtt is maradtunk. Sok érdekes dolgot beszélt el képviselő korából. A régi Kassának egyik legismertebb alakja volt ő. Felekezeti különbség nélkül tisztelte őt mindenki. Hamisítatlan sárosi dialektusa közismertté vált.

Trottl generálok.

A Hódmezővásárhelyi Reggeli Újság 1907. szept. 22-iki számában a következő napihar jelent meg: „Némuljon el a hegedű . . . Némuljon el a hegedű, madár se daloljon, mert gyászba borult ez az ország. Az udvari dámák még alsó szoknyát is gyászosat tartoznak hordani, a trottl generálisok balkarjukon gyászfátyolt viselnek. Miért e nagy gyász? Mert örök álmra hunyta le szemeit Ágost Lajos, Mária Eudes szász-kóburg-góthai herceg. Nevéből az sem tűnik ki, hogy férfi-e, vagy leány, azonban meghalt. Miatta van elrendelve kétheti udvari gyász.” Ezt a hírt a Kassai Hírlap számára kiollóztuk, de a kir. ügyészség a közös hadügyminisztérium fölhatalmazása folytán vádat emelt a Kassai Hírlap, illetve annak felelős szerkesztője, László Béla ellen. A vád szerint ez a kitétel: „trottl generálisok” a cs. és kir. közös hadsereg tábornoki kara, mint a közös hadsereg önálló része ellen meggyalázó kifejezést tartalmaz, mert ez a kitétel lényegében nem egyéb, mint oly vélemény nyilvánítása, amely a cs. és kir. közös hadsereg tábornoki karát hírnevében, a hivatásának teljesítésére szükséges tulajdonságai megtagadása által sérti. — A közlemény szerzője, pedig nem volt más, mint Kun Béla, a H. R. U. főszerkesztője.

László vállalta a felelősséget és esküdtbírósg elé került. Védelmét dr. Elkán Miksa ügyvéd látta el, kinek nagyhatású védőbeszédéből akkori jegyzeteim alapján a következőket közölhetem:

Nagyságos Elnök Ur! Tekintetes Esküdtbírósg!

László Béla azzal a váddal terhelve áll önök előtt, hogy a cs. és kir. közös hadsereg egy önálló részét a

Kassai Hírlapban meggyalázó kifejezéssel illette. Súlyos a vád! Nem tréfa dolog. A Btk. egy évi fogházzal és 2000 forintig terjedő pénzbüntetéssel bünteti azt, aki a kiváló és vitéz közös hadsereg, mint törvényi testület tagjainak becsületében gázol.

Önökre, igen tisztelt Esküdt Uraim, tehát igen fontos és komoly föladat vár. Azt kívánja Önöktől a cs. és kir. hadügyminisztérium, hogy egy, Önök és egész Kassa város társadalma által tisztességes kereskedőnek és hírlapírónak ismert embert, férjet és családapát olyan bűncselekményben mondjanak ki bűnösnek, amely meggyalázó és súlyos büntetést vonhat maga után és végeredményében egy korrekt úri embert erkölcsi és anyagi létalapjában rendíthet meg. Csak ilyen csekélységet kíván önöktől az érdemes Reichkriksz minisztérium, amely — hiszen Önök jól tudják — követeléseiben nem szokott túlságosan szerény lenni. De nem csoda, t. Esküdt Uraim, hogy az érdemes közös minisztérium nem nagyon szerény. Önök, az úgynevezett civil bagázs és a nagyrészt civil bagázsból álló magyar nemzet szerénységre sohasem szoktatták . . . Mondom, nem csoda, ha az így nevelt közös minisztérium kívánságaiban nem ismer határ rokat.

Micsoda! azt merte írni az a cibil skribler, hogy trotkli generál! Mire való akkor a cibil ügyészség? Vár-fogságot, kurtavasat a skriblernek! Veszélyben van a kszamt monarchia! A magyar néptörzs nem hajlik hétrét a méltóságos és excellenciás tábornok urak. előtt. Nem akarja elismerni, hogy e daliás aggastyánok ruganyossága a halcsonttal, elméjüknek üdesége Molnár Ferenc szellemességével vetekszik. Azt merte firkálni az Istenadta skribler, aki még tán őrmesteri rangig sem vitte föl;

hogy a méltóságos és excellenciás tábornokok trotlik. Hát mire valók akkor a fegyházak és börtönök? Mire való a csendőrség és kir. ügyészség, ha az ilyen gonosztevők szabadon járnak? — így gondolkozhattak az elkényeztetett közös minisztériumban és ment a parancsolat violaszín pecsét alatt a kir. ügyészséghez: tessék vádat emelni az istentelen gonosztevő ellen!

Miről van hát szó ebben a cikkecskében? Arról, hogy meghalt egy hermaphrodita nevű duodec hercegecske. Isten nyugosztalja. Mindannyiunknak meg kell halni, még a hercegeknek is. De ha az ilyen herceg meghal, azonnal gyászba borul vitéz hadseregünk. Ezt parancsolja a nemzetközi etikett. A generálisok ilyenkor gyászfátyolt hordanak balkarjukon.

Szó sincs róla: fenséges és komoly dolog a halál. Nem olyan dolog, amiről az embernek viccelni volna kedve; de tagadhatatlan az is, hogy van benne valami bizarr és humoros elem, hogyha egy idegen ország ismeretlen nevű hercege meghal, akkor délceg udvari dámáink fekete fátyolokba borítva, tábornokaink pedig gyász-szalaggal garnírozva tűnnek föl utcáinkon.

Meghalt Szilágyi Dezső, Jókai Mór. Baross Gábor, Andrassy Gvula, Kossuth Lajos és a pénzünkön'tartott udvari dámák és hadsereg vidáman jártak tovább a maguk tarkaságában. De meghal *egy* disztinvált, de nekünk közönyösen idegen és feketébe borulnak az udvari dámák és tábornokok.

Van-e ennek párja Európában? Van-e nemzet, melynek nagyjait meg ne gyászolná a pénzén tartott és véréből sarjadzott udvari nép és hadsereg? Van-e olyan hadsereg Európában, melynek drágább egy idegen hercegecske, mint nemzeti dicsőségének, politikájának, tu-

dományának és irodalmának hőszai? Azt mondtam az imént, hogy bizarr látvány ez. Nem — ki kell javítanom. Ez szomorú látvány. Szomorú, mint a halál, mert egy nemzet önérzetének haldoklását mutatja.

Így érzett az a derék hódmezővásárhelyi szerkesztő is, akinek az egész Alföldön jólismert geniális tollából e 13 sorocska származik. De a látvány szomorúsága mellett ő is átérezte annak bizarrságát is és a könnyed gúny hangján végzett e bus magyar tünettel.

A gúny emberi természetünk. Az ártatlan, évődő gúny a magyar ember természete. A magyar ember a patikust méregkeverőnek csúfolja, az ügyvédet nyuzónak, pervesztőnek, a hivatalnokot téntanyalónak és van-e önök között csak egyetlen egy is, aki nem tehetne nyugodt lélekkel tanúságot a mellett, hogy a magyar ember a kissé megrokkant öreg katonákat a magyar nyelvbe beszivárgott „trotkli” szóval szokta kicsúfolni. Ártatlan szócska ez. Nincsen ennek mérge, csak sava. „Trotkli” közhasználatban annyit jelent: megrokkant, elernyed ember. Ha egy öreg katonáról az mondom, hogy trotkli, csak annyit mondok, hogy ökelme bizony már gyámoltalan, öreg ember, olyan, akinek izmait, egész testi és lelki organizmusát megrágtá az idő vasfoga. Se több, se kevesebb nincs ebben a szóban. Aki többet olvas ki belőle, az azon a szemüvegen át nézi, amelynek egyik lencséje a túlzott katonai önérzet, a másik pedig a magyar nyelvnek és ártatlan néphumornak meg nem értéséből áll. Ez az a nagyító üveg, amelyen át a bolha elefántnak, a száлка pedig gerendának látszik. Önöknek, igen tisztelt Esküdt Uraim, a jó Isten — hála az égnek — két egészséges szemet adott és egészséges észet. Ne álljanak valahogy kötélnek és föl ne vegyék ezt a híres bécsi szem-

üveget, amelyen át elefántnak látszik a bolha. Ugyanaból a gyárból került ki ez a szemüveg, ahonnan kikerült a clopy-i hadiparancs és a magyar parlament szétkergetésének szerencsétlen eszméié. Amit Kun Béla ebben a napihírben megírt, az nem egyéb ártatlan évődésnél. Nevetett Kun Béla, hogy sírnia ne kelljen állapotainkon.

A kir. ügyész úr azt fogja rá erre a kifejezésre, hogy az a cs. és kir. közös tábornoki kar, mint a közös hadsereg önálló része ellen meggyalázást tartalmaz. Fölötte sajnálom, hogy a kir. ügyész úr azt a bizonyos pápaszemet kölcsönvette a minisztériumtól. Mindenekelőtt ott kezdem, hogy ebben a cikkben a közös hadsereg tábornoki karáról szó sincs. Szó van benne generálokról, de generálok, ez még nem tábornoki kar. Aztán pedig az, hogy tábornoki kar, ez épen úgy nincsen, nem létezik, mint ahogy nem létezik hadnagy, főhadnagy, kapitány, őrnagy, freiteri, káplári. őrmesteri kar. És amint a freiteri, vagy őrmesteri kar nem önálló része a hadseregnek, úgy népi önálló része a hadseregnek a hadnagy, főhadnagy stb. és tábornoki kar. A tábornok urak egyszerűen a katonai állomány egyedi tagjai. Szó sem lehet tehát arról, hogy a „trotli generálok” kitétel a hadsereg önálló részének megsértését képezné. Legrosszabb esetben sem más ez, mint egy közönséges becsületsértés, amely azonban csak akkor büntethető, ha az, akit a cikk megsértett, a megbüntetésre nézve indítványt terjeszt elő. Ámde úgy látszik, nem akadt generális az összbirodalomban, aki magára vette volna ezt az ártatlan évődést. Amiért nem mer a hadügyminisztérium odaállani a szegedi eskütek elé, azért hiába áll Önök elé is. önök testben és lélekben a kurucok ivadékai, akiknek már ükapáik ezt dalolták:

„Ne higj magyar a németnek . . .” stb.

Hogyan? Önök lesznek majd az igazság kerülő ösvényei? Ami képtelenséggel nem mertek Szeged népe elé állani, azzal elég vakmerők Önökhöz fordulni? Vájon honnan vette a minisztérium ezt a kiváló közös ötletet?

Annál az asztalnál olvasta és vágta ki László Béla a cikket, amelyet a sajtószabadság vértanújának, Klein Lipótnak kiömlő vére festett pirosra. Én ifjúságom teljes bizodalmaival teszem le önök kezébe László Béla sorát, önök tisztában vannak azzal, hogy

1. László Béla nem követett el törvényi testület megsértése által hivatalból üldözendő bűncselekményt, mert tábornoki kar, mint törvényi testület, nem létezik. Önök tisztában vannak azzal, hogy

2. becsületsértést csak meggyalázó kifejezéssel és nem ártatlan évődéssel lehet elkövetni.

Kérem, hogy az első kérdésre az egyedüli méltó válasszal, a „nem”-mel feleljenek.

Az általam indítványozott második kérdésre, ha „igen”-nel felelnek is, azt se bánom, mert akkor László Bélát a törvényszék úgyis fölmenti, miután elítéltetését egy tábornok sem indítványozta. Az igazság azonban megkívánja, hogy erre a kérdésre is „nem”-mel feleljenek és Önöknek az igazság drágább, mint a Reichskriks minisztérium beteges érzékenykedése.

Az esküdtek főnöke Kendi Vilmos volt. A verdikt alapján a törvényszék László Bélát föl is mentette. A törvényszéki épületben és az utcán egybesereglett sokaság László Bélát és védőjét, dr. Elkán Miksát lelkesen megéljenezte.

Találkozásom Kun Bélával.

1908. március egyik szombatján történt. Ültem este a színházban és — bóbiskoltam. Bejön László Béla és azzal ébreszt föl, hogy az éjféλι vonattal utazunk Debrecenbe, mert ott másnap bontják ki a balpárt zászlaját. Akkor kezdett ugyanis botladozni a koalíció, 14—15 függetlenségi képviselő lépett ki a pártból, hogy új pártot alakítson. A mozgalom élén Szappanos István, kecskeméti képviselő, ki az öreg Madarász apó után legidősebb tagja volt a Háznak, Lengyel Zoltán, Nagy György, Molnár Jenő állottak. Én persze azonnal beleegyeztem s el is mentünk Debrecenbe. Hideg, szeles téli idő volt. Akkoriban már Debrecenben is megjelent 48-as ellenzéki lap, még pedig a Székely Imre tulajdonát képező Debreceni Reggeli Újság. A vasútállomáson egy kicsit rendbe hoztuk magunkat s reggelizni mentünk az Arany Bika kávéházba. Alig ülünk ott le, megjelenik Hajnal Gyula, az a bizonyos Hajnal, akit a vonat először vitt el Hidasnémetibe s mindjárt újságolja nekem, hogy itt lesz Kún Béla is.

A nagygyűlést délután 3 órakor tartották meg a városháza tágas udvarán. Mi is ott álltunk a tömegben, várva a vezetőség megérkezését, amikor egyszer csak Hajnal torkaszakadtából kiáltozza a nevemet. Én körültekintek, honnan jön a hang, amikor már mellettem áll Hajnal egy igen jó kiállítású úrral. Egymásra nézünk. Karjaink ölelésre nyílnak. Megöleljük egymást minden szó nélkül. Ez az úr, mint sejthető, Kún Béla volt. Mintha két, egymást szerető testvér, hosszú idő óta most találkozott volna ismét egymással, úgy éreztük mi is magunkat. Hajnal volt a jó sors, ki össze-

hozott bennünket. Majd oda hívta Székely Imrét s együtt volt akkor a vidék három függetlenségi újságírója.

A gyűlést megelőzően azonban még történt velem egy igen érdekes eset. Bementünk ebédelni az Arany Bikába s bár nem igen tolongtak a vendégek ott, mégis olyan gyalázatosan szolgáltak ki bennünket, hogy csak László mérséklő szavainak volt köszönhető, hogy nem csináltam egy kis lármát. S ha nagynehezen, a rendelés után egy negyedóra meg is kaptuk, amit kértünk, csak úgy messziről, majdnem madártávlatból tolták elénk a pincérek a tányérok. Húzódtak tőlünk, mint a bélpoklosoktól Mi lehet ennek az oka? — tűnődtünk. Végre László rájött a dolognak a nyitjára. A pincérek akkoriban még nem tömörültek szakszervezetbe, sőt 80 percentjök leghatározottabban a szervezkedés ellen volt, mert különbnek tartották magukat más munkásoknál. Ilyen szervezetlen szocialista-ellenesek voltak a debreceni pincérek is. László tehát jól gondolkozott, amikor kijelentette, hogy a Vidéki Hírlapírók Orsz. Szövetségének jelvényei után a pincérek valami szocialista agitátoroknak tartanak bennünket s azért bánnak velünk így. Jó másfél óráig tartott míg megebédeltünk. Mikor a tésztánál tartottunk, akkor már olyan türelmetlenek voltak, hogy majdnem a kezünkből kapták ki a villát. Mondom, László csitítására türtem a megaláztatást, de föl tettem magamban, hogy bosszút fogok állani azért. „Fizetünk” — szólal meg nagy busán László. Jön a főpincér, de olyan lesújtó pillantásokat vet ránk, hogy alig tudtam magamat a tettelegességtől visszatartani. Míg László fizetett, addig én fölvettem téli kabátomat s olyan mozdulatokat tet-

tem, mint aki távozni készül. A főpincér nagyon csodálkozott, hogy László csak egy ebédet fizet és én ennek dacára indulok kifelé. Közelit hozzám: „Szabad?” „Mit?” — válaszolok meglepetést színlelve. „Fizetni”. — „Ó igen, mim volt?” — A pincér kezdi: egy leves, — de én akkor már kiléptem az ajtón. „Hogy az?” — „Tizenkét fillér.” — „Tessék — átadok neki egy húszfillérest s megyek tovább. „Kérem” — szól — volt még egy marhahús is ecetes tormával.” — „Igen?” s az mennyibe kerül?” — Nyolcvan fillérbe”. — Átadok neki egy egykoronást, ő visszaadja az előbbi húszfillérest és megint megyek tovább. Már a kapu előtt voltam. A pincér a hideg szélben fölgyűrte frakkja gallérját. „De uram! — kiált rám,— ne csináljon belőlem bolondot. Tessék fizetni rendesen”. Én a legnagyobb nyugalommal válaszoltam: „Kedves barátom, legyen szíves, fogja be a száját. Úgy fizetek én, mint ahogy maguk kiszolgáltak. Alig lézengett néhány vendég az étteremben és mi a maguk jóindulatából másfél óráig ebédeltünk. Tudjuk az okát. És tud-e maga olvasni? Ha igen, olvassa: — s eléje tartom az újságíró egyesület jelvényét. A pincér elolvassa a köriratott és megrökönyödve szól: „De nagyságos uram...” — „Ne nagyságos urazzon! A nagyságos urakat másképp kell kiszolgálni.” És mentem tovább, a pincér utánam. Végre megsajnáltam szegényt s a legközelebbi utcasaroknál kifizettem a még hátralévő összeget.

Gyűlés után elmentünk Hauer Berci, a nagy újságíró-barát kávéházába, aki a debreceni kollégákat most is azzal fogadta: „szervusztok rapaziták”. Vele történt meg egyébként a következő eset. Békássy Jenő újságíró levélben kért tőle pénzt, de tréfásan így írta:

Szíveskedjél nekem 40 koronát, azaz nyolcvan forintot küldeni, flauer Berci borítékba tesz 20 koronát s egy számolócedulára ezt írja: íme itt küldök 40 forintot, azaz 20 koronát...

Debrecenből hazatérvén fölvevük a balpárti irányt s ki is tartottunk mellette egészen a koalíció végleges bukásáig.

Öt napilap.

A politikai és társadalmi viszonyok a sajtó terén túlprodukciónak idéztek elő. 1907-ben már öt napilap jelent meg Kassán s mindannyian egy időben: délután 5—6 óra közt. A rikkancs világ fölvirágzott. Az utcán járókelők alig értették egymás szavát, mert a rikkancsok túlkiabálták még a katonabandát: friss Kassai Hírlap, Napló, Felsőmagyarország, Felvidéki Újság, Abauj-Kassai Közlöny. Jó ideig kikiáltották még a szenzációs cikkek címeit is. Valóságos bábeli zűrzavar uralkodott az utcán. A közönség nagyobb épülésére a rikkancsok minden utcasarkon összeverekedtek, mert féltették pozíciójukat. Divatba jöttek a rendkívüli kiadások is. A nép ezerszámra vette azokat.

De hát mégis csak sok volt az eszkimó és kevés a főka. Szükségesnek mutatkozott tehát egy kis marakodás, hogy a közönség érdeklődése fölfokozható legyen. Az újságírói szolidaritáson a nagy konkurrenciát rést ütött. Ha ugyanis a lapok bármely kérdés fölött is vitába bocsátkoztak, a vége mindig az lett, hogy az újságírók kaptak hajba egymással s nem egyszer annyira megtépázták egymást, hogy alig maradt rajtuk

egy szemernyi tisztesség. A lapok élethalál-harcából tehát az újságírók élethalál-harca fejlődött ki.

Én mindig arra törekedtem, hogy a harc a rendes mederbe terelődjék s ne' fajuljon rögtön személyeskedéssé. Váltig hangoztattam, hogy az bizonyos, hogy X, vagy Y városi bizottsági tag, vagy országgyűlési képviselő lesz, de,, hogy miért kell ezért két újságírónak a nagyközönség előtt egymás szennyését mosni, vagy pár hétig a hűvösre kerülni, azt nem tudom. Szavaim néha hatottak ugyan mérséklően, de egyeseket a fiatalos hév annyira elragadott, hogy eszeveszetten «folytatták a személyi hajszát. Akkor erre volt a nép oly kíváncsi, mint ma a fotballra.

A Felvidéki újság első felelős szerkesztője dr. Horváth Lajos volt, mellette, mint főmunkatárs Holló Ferenc szerepelt a lapon. Rövid idő múlva azonban Holló lett a felelős, dr. Horváth Lajos pedig főszerkesztő. A Felvidéki Újság szerkesztőségének tagjai nem vettek részt a bohémek társaságában. Ebből önként következett az, hogy legtöbbször a Felvidéki Újsággal szálltának harcba.

Ez időtájt megnövekedett az újságírói létszám is. Horkaynak a Felsőmagyarországtól történt első kiválása hozta Kassára Barta Lajost, ezt a komoly és nagytehetségű újságírót, aki ugyan ritkábban jelent meg közöttünk, de azért állandóan szívélyes viszonyban voltunk vele.

Nekem egy igen kedves kis munkatársam akadt Kolos Ernő személyében, a kis „Koli”-ban. Nem akarok sokat beszélni felőle, mert ő még többet beszélne rólam. Mindössze csak annyit mondok, hogy már akkor nagyon vonzódott a színházhoz s ő hozta nekem naponként leg-

alább háromszor a rám nézve kedvező híreket. Elmaradhatatlan volt tőlem. Tűzben-vízben követett engem, de mindig hűséges famulusként. Ismerte pénzforrásaimat, ott volt a Csermely völgyi kioszkban rendezett vacsorákon, melynek menüjét sonka, rántott csirke és forralt bor alkották. Egyszer Eperjesre is átléptünk, de akkor hárman, egy ilyenfajta kis szórakozásra.

A hirdető- és olvasóközönség nem bírta úgy táplálni az öt napilapot, hogy azok kellemes anyagi helyzetbe juthattak volna, ép ezért nagyon nyomorúságos díjazásban részesültek az újságírók. Ahol a kiadó és felelős szerkesztő nem egy és ugyanazon egyén volt, ott a felelősnek havi fizetése alig érte el a havi 200 koronát. Tulajdonképpen minden lap csak egy embert fizetett úgy, hogy azt fizetésnek lehetett mondani, a munkatársak 40—50 koronákat kaptak. Az Abauj-kassai Közlönynek a legtöbbször egy fillér kiadása sem volt a szerkesztésre. De az alacsony fizetések mellett is szorgalmasan dolgoztak azok, akik a lap kötelékébe léptek.

A városi politikát nem tisztán az országos politikai viszonyok értelmében kezelték a helyi lapok. A város vezető embereiben ugyanis soha sem láttak politikusokat, pártembereket s azért, ha ismerték is azoknak politikai hitvallását, nem pártszempontok voltak az irányadók működésük bírálatánál. Kivételt csak akkor tettek az ellenzéki lapok, amikor 1905—1906-iki nemzeti küzdelem idején Münster Tivadar polgármester és Kozora Vince főjegyző ellen a legvehemensebb támadást intézték, mert az emiitett főtisztviselők nyíltan a Fejérváry-kormány mellé állottak. A városi közgyűlés 1905. novemberében meg is fosztotta őket állásuktól s polgármesterré dr. Maléter Istvánt választotta, de Kristóffy

belügyminiszter az erre vonatkozó határozatokat megsemmisítette. Az alkotmányos élet helyreálltával azonban mindketten nyugdíjaztatásukat kérelmezték s a lapok pártállásukra való tekintet nélkül megnyugodtak abban, hogy a polgármesteri széket Éder Ödönnel, a főjegyzőit pedig dr. Kriebel Edgárral töltötte be a város törvényhatósági bizottsága. Elder Ödön különösen városrendezési s város-szépítési téren alkotott maradandót, de máskülönben is nagyon ambiciózus polgármester volt. Csak eggyel barátkozott meg nehezen, azzal tudniillik, hogy bizonyos alkalmakkor díszmagyarba kell öltözködni. Sorsát azonban el nem kerülhette. A Honvéd-szobor leleplezési ünnepélyén már díszmagyarban jelent meg, de — csizma nélkül.

Az Abauj-Kassai Közlönynél.

A koalíció kassai pártjának hivatalos lapja az „Abauj-Kassai Közlöny” volt, amely sehogysem tudott olvasottságra szert tenni. Lekly Gyula mindig csak a régi kerékvágásban maradt, a lap élénkítésére gondja egyáltalában nem volt. A kiadócég végre is megunt a folytonos hitelezést és ráfizetést s tudomására juttatta a pártnak, hogy új szerkesztőt alkalmaz, akitől reméli, hogy versenyképessé teszi a lapot. A párt ezt 1905. július végével tudomásul is vette s a kiadó engem hívott meg szerkesztőnek. Én el is fogadtam a meghívást, de augusztusban szabadságra mentem. Épen azon a napoi érkeztem vissza, még pedig reggel 9 órakor, amikor Mátyássy hadbiztosnál a pokolgép fölrobbant. Haza sem mentem, hanem a helyszínére siettem s azután be az Abauj-Kassai Közlöny szerkesztőségébe, a cikket

megírni. Persze elég hosszúra nyúlt s Lekly azt akarta, hogy kurtítsam meg, vagy egy hosszabb napihírt csináljak csak belőle. De én bizony egy betűvel sem kurtította azt, hanem kidobattam valami vágott dolgot s a cikk egész terjedelmében megjelent. Már ez nem tetszett Leklynek s mikor eltávoztam, mindjárt panaszkodni kezdett, hogy én az ő „komoly” lapjából „bulvár” lapot akarok csinálni. A kiadónak azonban hiába beszélt. Szeptember elsejével megváltoztattam a lap külső alakját is, amennyiben négy hasábossá alakítottam át s minden tekintetben iparkodtam elterjedést biztosítani a lapnak. Behoztam az utcai elárusítást is, amely szintén bevált. Lekly mit tehetett mást? — féltékenykedett. Két hét múlva már kifakadt ellenem, hogy én önállóan csinálom a dolgomat, holott engem csak ő melléje vett föl a kiadó, de én nem engedtem. Engem szerkesztőnek hívtak meg, tehát szerkesztem a lapot. Leklynek más munkája ezután nem maradt, mint néha vezércikk és még ritkábban színház. Azzal sem törődtem, hogy ő színházban volt s akar-e írni. Én jókor reggel leadtam már a színházi kritikát is s mire ő úgy 9 óra tájban bejött, már fölöslegessé vált az ő kritikája. Egy néhány-szor összezőrdültimk, szememre vetette, hogy ő csinált belőlem újságíró, de én tisztelettel teljesen, mert jóval öregebb volt nálam, értésére adtam, hogy ő „csak” maradhatott mellettem és nem engem hoztak az ő segítségével, s amiről egyébként én nem tehetek. Belátta, hogy ennek tulajdonképpen így is kellett történnie, de mindazonáltal neheztelt rám. Nagynehezen sikerült kibékítenem azáltal, hogy a városi közgyűlést teljesen reáhagytam. Azt mondtam neki: „Gyula bácsi, te mint bizottsági, tag úgysis jelen vagy a közgyűlésen, miért

lopnám én ott az időt. ird meg a tudósítást saját tetszésed szerint, hiszen te jobban ismered azokat az embereket, mint én.” Szegény Lekly tata annyira megörült ennek, hogy másnap így nyilatkozott felőlem: eddig félreismertem ezt az embert, nem is tudtam, hogy ennyire konciliáns. Azután tartott az egyezkedés. Azokról a darabokról, amelyekbe Hornyay Ilonka játszott, mindig ő irt. Kedvére dicsérhette a szép színésznőt. De mégis ezen a ponton történt közöttünk a legélesebb összeütközés. Egy alkalommal Hornyay Janka valami mulatságon vett részt és bár többen figyelmeztették, hogy a másnapi előadásra tekintettel kevesebbet táncoljon és kevesebbet énekeljen ennek dacára reggelig táncolt és énekelt. Teljesen berekedve ment próbára is, előadásra is és a Csókkirály operett énekszámait egyszerűen elreccsítálta. A közönséget nagyon fölháborította ez a dolog és én másnap nem is színházi referárában, hanem külön cikkben tettem ezt szóvá. Lekly majd a bőréből ugrott ki dühében, mert ő még azon a bizonyos mulatságon is esküvel ígérté Hornyay Jankának és mamájának, hogy „lapja” sohasem fog kellemetlenséget írni Jancsikáról. Különösen hangsúlyozta, hogy amennyiben én eltérnék ettől a szabálytól, úgy ő engem alaposan leintene. A cikk megjelenése azonban rácaffolt Lekly állításaira. Persze magamra vontam Jancsikának és mamájának neheztelését is. Még köszöntésemet sem fogadták. Pár nap múlva a színház előtt vezetett el utam s ott találtam Komjáthyt élénk beszélgetésbe merülve Hornyayékkal. Köszöntöttem és mentem tovább. Komjáthy azonban rám szól: „De nagyúr az úr, még csak szóra sem érdemesíti a szegény embert!” „Haragosok nem szoktak szóba állani egymással” — feleltem. „Hja,

vagy úgy — folytatja Komjáthy — neheztel Jancsika? Gyere, majd kibékítelek benneteket. (Odaléptem). Teljesen igazat írtál. Köszönöm, hogy ezáltal segítségemre siettél, mert már nem bírok m. t. tagjaimmal.” Komjáthy szavai nagyon meglepték Hornyayékat s a szösze Jancsi mosolyt erőltetve felelt: „Én sohasem haragszom azért, ha igazat írnak.” Ezzel ismét szent lett a béke közöttünk Csak Lekly nem békélt meg, de mivel betegsége két hónapra ágyba döntötte, nem is találkoztunk hamarosan egymással.

A Közlönynél is volt egy hűséges riporterem: Simonyi Bandi, aki kezdetben egy kicsit szégyenlős volt, de rövid idő múlva, amikor már megismerkedett a színtársulat néhány tagjával mind vakmerőbbé vált. Egy alkalommal el kellett sietnem a szerkesztőségből, de akkor jutott csak eszembe, hogy a színházról nem írtam. E nélkül pedig — Isten ments! — hogy megjelenjék a lap. Ott volt Simonyi és kértem, hogy írjon pár sort. „De hogyan” válaszolt Simi — mert én tegnap nem voltam színházban, egész este a Bergerben ramsliztam.” Szigorúan megfedtettem a könnyelműségéért, azután pedig megadtam neki az útbaigazításokat, hogyan kell ilyen esetekben is igazságos kritikát írni: „Vegye elő a szinlapot és írja, hogy az előadásban különösen kiváltak...” Még csak egy nevet sem említettem, amikor közbevág: „Tudom már, a szerkesztő úr udvarol N.-ek, tehát őt nagyon meg kell dicsérnem. Ennyire Haladtam már.” És Simonyi Bandi megírta az igazságos kritikát. Letette a vizsgát. Másnap este már három színesszel pertu volt az én Simim, mert kritikussá lépett elő. Nem is kívánta, hogy havi 20 korona járandóságát valaivel megtoldottam.

Ebben az időtájban már az aktív újságírók sorába lépett dr. Holländer Árpád is, akinek a „Napló”-ban írt színi kritikái elsőrangúak voltak. Épen ezen a réven lett neve ismertté a városban. Nagyon kedves kolléga volt ő is. Elmaradhatatlan lett az Andrássy törzsasztalánál és hosszú éveken át résztvett mindenféle viszonztagságokban. Tulajdonképpen mi négyen: Murányi, Szepessi, Holländer és én, képeztük azt a magot, mely köré gyülekezett az újságíró- és színészbanda. Az ugratások nagymestere Holländer volt. De mindent oly szellemesen, oly finom ötletességgel csinált, hogy csak szeretetünket váltotta ki. A háború első szakaszában megvált tőlünk s azóta nem is tért vissza közénk. A mi legnagyobb sajnálkozásunkra.

Az igazat megvallva, én sehogysem éreztem jól magamat a Közlönynél, mint ahogy Barta Lajosnak sem tetszett a hely a Kassai Hírlapnál. Éreztük, tudtuk, hogy itt valami változásnak kell bekövetkeznie. A politikai helyzet alakulása lett megint a döntő tényező. 1910. elején a koalíció teljesen fölbomlott s már bizonyosnak látszott, hogy Khuen-Héderváry következik. A Közlöny pártja tanácstalanul állott az új jelenséggel szemben. Egy része Andrássy Gyula, a másik az új alakulás felé kacsintgatott, míg a harmadik új elemekkel bővülve a radikális Justh Gyula mellé sorakozott. A Közlöny próbált ugyan valamit, de próbálkozásaiiban is olyan gyámoltalannak mutatkozott, hogy teljesen elvesztette lába alól a talajt. Sok spekuláció után végre Lekly arra kért, hogy írjak egy erős hangú vezér cikket Héderváry ellen. Ez volna a „párt”-uak a kívánsága. Én ezt tudomásul vettem s másnap „Vissza granicsár!” című vezércikkem meg is jelent. A legna-

gyobb csudálkozásomra azonban azt kellett hallanom, hogy a párt vezetőségében nagy visszatetszést szült a cikk hangja. Épen az, aki addig a legnagyobb ellenzéki hírében állott, tört ki ellenem e szavakkal: „Ez már mégis csak borzasztó! Ilyen hangon írni! Hiszen az a Khuen-Héderváry mégis csak egy előkelő ember, egy kegyelmes Úr!” Amikor ezt meghallottam, elhatároztam magamban, hogy itt tovább nem maradok. Be is jelentettem ezt a kiadó cégnek. S mivel Barta Lajos szintén már csak féllábbal volt a Kassai Hírlapnál, László Bélával megegyeztünk, hogy a fölmondási i lő leteltével visszamegyek lapjához.

A politikai események ekkor már gyorsan kergetőztek. Megalakult Héderváry kormánya s az időközben megürült iglői mandátumért már Héderváry minisztere, Hieronimy Károly lépett harcba. Az általános választások hírére pedig országszerte megindultak a politikai szervezkedések. Kassán a Lócsei házi párt teljesen szétrobbant s helyébe lépett a Justh-párt élén Korláth Ferencsel, míg az új kormánypárt dr. Kazinczy Gyula vezetése mellett lépett harcba. Ez a küzdelem adott életet a

Hatodik napilapnak,

a Kassai Újságnak. Szerkesztésére megbízatást kaptam én is, de a közbejött események már nem engedték, hogy ezt elfogadjam és április 15-én nevem már újra a Kassai Hírlapra került, helyemet a Közlönynél Kendi Zoltán foglalta el, míg Barta Lajos átvette az újonnan alakult Kassai Újság szerkesztését, mint felelős szerkesztő, fő-szerkesztőként pedig dr. Littmann János szerepelt.

Most kezdődött csak igazi harc. Újra a legelkeseredett ellenségeskedés dühöngött városszerte. Kormánypárt és ellenzék tán még az 1896-iki választások idején sem gyilkolta egymást annyira, mint ez időben. Régi jóbarátok, kik eddig elválaszthatatlanok voltak egymástól, most, mint esküdt ellenségek támadtak egymásra, ha nem voltak egy pártban. Az ellenségeskedés tüzét persze a lapok szították. A Felsőmagyarország és Kassai Hírlap elkeseredetten védelmezték a kormányt, amely a fölbomlott koalíció helyébe lépett, míg a Kassai Újság a Justh-párt igazát hangoztatta β rettetes vehemenciával támadt mindenki ellen, aki a kormányt támogatja. Az utcán lépten-nyomon veszekedés volt hallható, az emberek nyíltan lepocskondiázták egymást, a korcsmákban és kávéházakban pedig folyt az ital, — akkori jószokás szerint a pártok, illetve jelöltek költségén s más sem hallatszott onnan, mint szidalmazások, átkozódások, fenyegetőzések; — mind csak azért, mert egyik éhez, a másik meg amához a párthoz tartozott.

Mindkét párton teljesen új emberek vezették a harcot. A kormánypárt szervezését dr. Neuwirth Elek és dr. Varga Kálmán vették kezökbe, míg az ellenzéki oldalon Bauernebl Szilárd, dr. Hercz Ignác, dr. Littmann János és dr. Fenyves Ödön munkálkodtak fáradhatatlanul. Június elsején volt a választás, mely dr. Blanár Béla, városi tiszti főügyész, kormány (munka) pártinak juttatta a mandátumot dr. Éber Antal Justh!-párti ellen. Választást már rég nem előzött meg ilyen elkeseredett küzdelem, de a pártok közötti ellentétek sem állottak fönnsóha oly sokáig, mint e választás után. Négy év múlva újra választásra került a sor, mert dr. Szentlélek

Gyula polgármester lemondása folytán dr. Blanár Béla nyerte el a polgármesteri tisztelet s így megürült a kassai mandátum 1914-ben. Most dr. Vargha Gyula, kereskedelemügyi államtitkár győzedelmeskedett Sztalay László ellenzékivel szemben.

E harcokban a Felvidéki Újság és az Abauj-Kassai Közlöny inkább csak a néző szerepét teljesítették, mert kívül állottak a harcoló pártokon. Az 1914-iki választásnál a „Napló” már nem élt. Szegény Murányi Jóskának szervezetét tönkretették a folytonos izgalmak. Göröcsösen ragaszkodott lapjához, amelynek létföltételei napról napra csökkentek. Megpróbálkozott azzal, hogy hetilappá alakítja s valahonnan csak szerez egy kis támaszt részére, majd „Esti Hírlap” címmel újra napilappá tette, — mindhiába. A lap megszűnt. Murányi szanatóriumba került, de rajta sem lehetett segíteni és 1913-ban megvált a földi élettől, mely csak küzdelmet és nélkülözést termelt számára. Harmincéves korában szállt sírba. — Újságíró testvérei nevében én tartottam koporsójánál a búcsúbeszédet. Elsőrangú újságírót temettünk el benne..

A gárda szaporodása.

Hat napilap meglehetősen sok, nagyszámú újságírógárdát termelt. Horkay Elemér és Barta Lajos után Karaszy-Csaby Ödön telepedett meg Kassán. Tulajdonképpen az Abauj-Kassai Közlönyhöz jött, mielőtt én átmentem volna oda, de mivel a mindenkire féltékeny Lekly alig juttatott részére munkát, de meg azért is, mert a Pázmány-egyesületnek volt tagja, a Közlönyt hamarosan otthagya és a Felvidéki Újságnál helyezkedett el. Inkább író, mint újságíró volt. Szép tehetségét

nem is koptatta a napi robotolásban s mikor a Felvidéki Újságnak felelőse lett, nem is törődött mással, csak belső ügyekkel. Én akkor többedmagammal nála étkeztem s gyakorlatba vettük a vacsora utáni borozást, de otthon. Nyári időben Járókelők be-benézegettek az ablakon s egy kis jó indulattal azt gondolták, hogy valami kurta-korcsma van ott. Ezt bizonyította egy vasárnap este két lakónak megjelenése, akik kopogás nélkül beléptek és bort kértek. Én rájuk ijesztettem s a két hadfi annyira megrémült, hogy mint kezes bárányok mentek előttem, amikor a főváltára akartam kísérni őket. Alig értünk azonban a Fegyverház-utcára, a két baka megugrott Egyik jobbra, a másik balra. Azt hitték, hogy becsaptak, de én megálltam és hangosan nevetni kezdtem. Vagy harminc lépésnyire ők is megálltak és kérdezték, de nagyon alázatosan — mit nevettek. Mit? — kérdem — hát titeket, mert azt hittétek, hogy tényleg be akarlak benne-tekét vinni. Beszéltem még nekik valamit, mire ők neki-bátorodva fejem közelítettek. Én karonfogtam őket, oda-mentem Karaszyék ablakához, adattam mindegyiknek egy jó nagy pohár bort, mire hálálkodva eltávoztak, hogy megmaradt a pénzök, amit italra szántak.

Karaszy mellett dolgoztak: Palásthy Béla, Rednik Lojzia. A Kassai Újságnál pedig Barta Lajos mellé szegődött Szepessi Miksa és Kertész László Kaposvárról. Barta után Kertész, majd. ő utána dr. Szepessi Miksa lett a felelős szerkesztő. Dr. Holländer Árpád Szepessi alatt szintén a Kassai Újság kötelékébe lépett. Nem sokkal később jelent meg ott asz első női újságíró, Propperné Békefi Hermin, aki mint elsőrangú riporter ma a Kassai Naplónál fejt ki nagy tevékenységet Az Abauj-Kassai Közlönynél pedig Szurovy Gyula és Arató Gyula munkálkodtak.

Karaszky-Csabó Ödön a Felvidéki Újság felelős szerkesztői tisztében ismét egy született újságíró, egy kedves, bohém fiú, Dzurányi László követte, akivel a Felvidéki Újság is bekapcsolódott a bohém-társaságba. Karaszky minden vasárnapi számban írt egy kis verset „Dal a hétről.” Majdnem minden alkalommal foglalkozott is velem K. H. Francinak titulálván versében. Legjobban sikerült hozzám adresszált soraiban ez a megszólítás: Tisztelt kar-, kor-, szak- és elvtárs!

Egy szép márciusi délben Abosra hívott kirándulni Ki is rándultunk. Amikor azután el kellett volna hagynunk az abosi állomás épületét (odáig vasúton mentünk) azt mondtam neki: „Te Ödön, én nem szeretek hegyeket mászkálni, hát Te csak menj, rándulj ki, én majd az étteremben megvárlak”. Úgy is lett. Karaszky kirándult, én pedig, — amint ő vasárnapi versében írta — becsíptem. De óvatosan írta a verset. Csak annyit árult el, hogy ketten voltunk s a nagyérdemű közönségre bízta annak kitalálását, ki volt az, aki kirándult s ki, aki az étteremben maradt?

A Felvidéki Újságtól történt kilépése után szép jövővel kecsegtető szépirodalmi lapot indított, de rövid betegeskedés után őt is kiszólitotta körünkből a halál. Az ő búcsúztatása is az én szomorú tisztem volt.

Ebben az időben léptek a sajtó terére Köves Illés és Kemensky Kálmán. A bohémvilág pedig Kőváry Szilárd festőművésszel lett gazdagabb, aki állandóan közöttünk élt. A szépen megszaporodott gárda a háború következtében megcsappant és csak azután erősödött meg ismét újra. A háború alatt Kázméry Kázmér jött Kassára s előbb a Kassai Hírlapnál, majd a Felsőmagyart országnál kapott alkalmazást. Innen Budapestre került.

Cirkuszos is voltam Nagyidán.

1911. január 5-ét írtuk. Betoppant megint Kassára Chyzer Kálmán. Akkor a Lőcsei-házban kosztoltam Horváth Marci mozidirektor társaságában. Asztalunknál állandóan nyolcan-tízen voltunk s minden este cigány mellett mulattunk. Amikor a „Tejben fürdik az én rózsám” kezdetű hivatalos nótánkba már belefáradtunk, különféle állati hangokat utánoztunk, mire Chyzer 3a-vaslatára „állatseregletté” alakultunk. Pirchala Imre vendéglóστ neveztek ki Fuksz majorrá, a többi pedig részint alakja, részint hangja szerint kapta meg a nevét. Chyzer külön indulót is szerzett. A bort nem palackokban, hanem bádogkorsókban szolgálták föl. Az állatsereglet egy évig élt.

Chyzernek; megint volt valami eladni valója s mivel kettős ünnep következett ránk, a vidékre kívánt kirándulni. Első állomásul Nagyidát szemeltük ki, ahova másnap délután a vonattal meg is érkeztünk. Utunk nem is vezethetett máshova, mint Vajda Károly iskolaigazgatóhoz. Az állomáson ácsorgott két 10—12 éves fiú. Őket kértük, hogy vezessenek Vajdához. A nagyobbik, Takács Jancsi elmondta, hogy mindenkit 5 szokott a „városban” kalauzolni. Szép meleg, januárt igazán megcsúfoló napos idő volt. Mindketten cilindert viseltünk, Chyzernek hóna alatt pedig egy kis táska szorongott. Egyszer csak megszólal Chyzer: „De vájjon találunk-e itt istállót. ahova a lovakat elhelyezzük?” Több se kellett Takács Jancsinnak. Rám tekintett és elszaladt.

Mire mi az utcára értünk, már az egész falu tudta, hogy cirkuszosok jönnek. Egymásután szállingóztak körénk a gyermekek, akik lovaink számára istállót aján-

lottak föl. Chyzer komolyan megköszönte s megígérte, hogy minden istállóba kerül néhány cifra ló. Így szerencsésen eljutottunk Vajdához, akinek azonban még egy kis elfoglaltsága volt s kért bennünket, hogy míg munkáját végzi, legyünk türelemmel, érezzük otthonosan magunkat stb. De Chyzer pár perc múlva kicsalt az utcára s ott a napos helyen sétálgattunk. Az utca észrevétlenül megtelt néppel. Chyzer kezdi a beszédet: „Franci, hajolj le. én majd átugorlak.” Lehajoltam, ő levetette a téli kabátját s átugrott. Több se kellett a népnek. Százával álltak körül bennünket s úgy tekintettek különösen rám, mint valami orákulumra. Ott volt az elsők között Takács Jancsi is. Hozzászól Chyzer: „Mond Jancsi, kapni itt csepüt?” — „Hajjaj, de mennyit! válaszol Jancsi. — Minek?” Chyzer rám mutatva folytatja: „Ez az úr fog az előadáson csepút rágni, de előbb meggyújtják”. Azzal 7 gyermeknek adott 10—10 fillért, hogy hozzanak csepút. Közben megjött Vajda, bementünk. Chyzer zongorához ült, én meg dalolni kezdtem. így telt el a délután. Vacsora előtt Vajdát kihívja a felesége a konyhába, honnan e szavakkal tér vissza: „Mi az ördögöt csináltak? Az egész falu csepűjét idehordják a gyermekek”. Kimentünk, hát a tágas konyhában már egy egész kazal csepű állott. Akkor lépett be ismét Takács Jancsi egy óriási csomó csepűvel s kérdi Chyzer-től: „Elég lesz, mert még hozhatok” Chyzer szakértő szemekkel végigmérte a csepűkazalt s csak ennyit mondott: „Talán.” — Visszamentünk a szobába s újra megszólalt a zongora, fölharsant a nóta. Kint az utcán pedig tolongott a nép, mert azt hitték, hogy most van a főpróba. Hiába ment Vajda csitítani a tömeget. Vége volt a tekintélynek. Nem mozdult el onnan egy lélek se. Végre Chyzer szólt a

néphez: „Holnap lesz az előadás, de aki nem megy haza, az nemcsak hogy szabadjegyet nem kap, de még pénzért sem mehet be a cirkuszba”. Erre csend lett s már azt hittük, hogy mindenki nyugvóra tér. Tévedtünk. A nép nem hitt, mert a zongora, meg a nóta nem szűnt meg. Egyszer csak egy óriási durranás és rá száz meg száz jajkiáltás. A kert palánkja, amelyre a sok ember fölkapaszkodott egész hosszában bedőlt s az emberek a sötétségben majd egymást ölték. Ezt már Chyzer is megelégelte, ismét szép beszédet mondott, melyben mindenkit meginvitált a holnapi előadásra, mire a tömeg széteszlott. De azért nem feküdtek le, hanem amikor kocsin az állomásra mentünk, minden ablak megnyílt s kiabálták utánunk, hogy: lesz hely a lovak számára. — Még most is várnak bennünket Nagyidán.

Az állatsereglet egyébiránt rövid idő múlva annyira ismert és annyira népszerűvé vált a városban, hogy nemcsak férfiak, hanem nők is kérték oda fölvetelöket, amit mi a megállapított literek ellenében senkitől sem tagadtunk meg.

Egy furcsa cech.

Vasár- és ünnepnapokon nem igen voltam látható Kassán. A kötelesség azonban egyszer-másszor itthon tartott s jgy kénytelen voltam meglátni a város vasárnapi képét is. Valami súlyosabb színházi esemény következtében egy ízben szintén itthon maradtam s majdnem az egész napot átaludtam. Tél volt. Késő-délután bementem az Andrássyba, de mivel a társaság akkorára már szétrebbent, kimentem egy kicsit sétálni. úgy akartam beosztani a munkát, hogy majd

előadás után vacsorázom, de azért előadás előtt is veszek magamhoz valami kis táplálékot. Hét óra felé betértem tehát a vendéglőbe, — a mostani Korzó-Mozi földszintjén volt — s letelepedtem egy asztal mellé. A szomszéd asztalnál tüzértisztek ültek feleséseikkel és söröztek. Kértem sört és egy kis pörköltöt. Ettem-ittam, nem törődtem semmivel. Félnyolc előtt öt perccel fizetek. A tiszték rámfigyeltek s amikor a pincérnek bediktáltam a cechet, ketten rettentő nevetésre fakadtak. Kíváncsian tekintetem feléjük s mivel még mindig nem vették le rólam szemöket, sőt még a hölgyek is mosolyogni kezdtek, odaszóltam: „Engem nevetnek, kérem, az urak?”. Az egyik, a barátságosabb tekintetű főhadnagy mosolyogva válaszol: „Igen”. „És miért, ha nem tolakodás kérdésem?”. — „Uram, — válaszol ismét a főhadnagy — ne tessék rossz néven venni, hogy nevetünk. Ön talán nem figyelte meg jól, hogy mit méltóztatik fizetni”. — „Már hogyan figyeltem volna meg, hiszen szó nélkül kifizettem, amit fogyasztottam”. Akkor a főhadnagy odalép asztalomhoz, a pincér legnagyobb csudálkozására fölveszi a számoló-cédulát, elem tartja és kér, hogy mondjam el az egyes tételeket. Én olvasom: Kis pörkölt 44 fillér, egy kenyér 4 fillér, 8 korsó sör 1 korona 92 fillér. Megint kacagni kezd a főhadnagy és folytatja: „No kérem, épen azt nevetjük, hogy valaki 20 perc alatt fizet ételért 44 fillért, italért pedig majd ötször annyit”. — „Hát — mondom — sajnos, de így van. Én azonban egész délután aludtam s nagyon megszomjaztam”. — „Elhiszem, de ugyebár nem csudálkozik Uraságod, hogy az ilyen cechen nevtünk, ön is hasonlóképp cseleked-, nék. Egyébként az Isten tartsa meg a jó szokását. Én

N. N. főhadnagy vagyok” és eltávozott. Én is elmentem. Színház után ismét ebbe a vendéglőbe mentem Murányival, de most már vacsorázni. Hát uramfiar Kít látok a harmadik asztalnál? Az én tüzérfőhadnagyomat más három tiszttel. A főhadnagy rám mosolyog. A pincér kérdi: mivel szolgálhatok kérem, sörrel, vagy borral? Felelek: „Menjen oda a főhadnagy úrhoz, kérdezze meg, mit és mennyit engedélyez”. A pincér még hátra sem fordulhatott, amikor a főhadnagy már odakiált: „Akármit, csak négyszer annyi legyen az ital, mint az étel”. Aztán fölemelkedik, fogja a borát, szól valamit társainak s mind a négyen mellénk telepednek. Hogy akkor mi volt a cechem, arra már nem elmékezem. De a főhadnagy sem tudná az övét, ha ugyan még életben van.

Hosszú ideig nem láttam ezután az én új barátomat. Egyszer a Lőcsei házban éppen ülést tartott az állatsereglet s Károly bácsi, a Pincérek nesztora, ki még ma is ugyanolyan frissességgel s ugyanavval a lotharingiai frizurával díszítve szolgálja ki a vendégeket, a két újonnan fölvetett tag beiktatására nem két, hanem három kancsó bort szolgál föl. Megkérdeztem, melyik u] testvérünk oly könnyelmű, hogy két kancsót fizet. Károly bácsi a sarok felé kacsint és fülembé súgja: az a kapitány ott, az fizeti a harmadikat. Ráismertem az én főhadnagyomra. Föl is szólítottam nyomban, hogy foglalja el az őt megillető helyet az állatseregletben. Nem kellett kétszer szólnom. Harmadmagával ő is belépett a menageriába s megtiszteltetésül a brügóst küldtük melléje, hogy az huzza fülebe, mivelhogy a primás az én fülembé húzta, a klarinétos Horváth Marci fülebe fújta, a cimbalmos sánta volt, a

brácsás pedig berúgva feküdt a fal mellett. Azonban egy rövid ideig maradt itt, mert állomáshelye már nem Kassa volt. Mi sajnálkoztunk távozása fölött. Csak Pirchala a Fuksz major örült mert tudta, hogy eltávozott tagnak helye nem marad soká üresen s az utód az ő zsebébe fizeti le a belépti díjat.

Prochée Ede.

Külön emlékezem meg az újságírók akkori nesztoráról, Prochée Edéről, ki hosszú éveken át szerkesztette a Kaschauer Zeitungot. Hetenkint háromszor jelent meg ez a lap, de nem politizált, így tehát nem is vett részt a közélet irányításában. Prochée bácsi is öre? ember volt, nem is igen érintkezett velünk. Csak, amikor a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségének: kassai választmánya megalakult, akkor főttünk össze gyakrabban vele is. Csendes, nyugodt ember s jó kolléga volt, aki mindig le tudta csitítani a választmányban szenvedélyes vitázókat. Hosszú, lengő szakála pátriárkái külsőt kölcsönzött neki. Majdnem minden színházi előadáson jelen volt, de nem a földszinten, hanem az erkély első sorában jobboldal 1. helyet jelölte ki lapja részére. A Kaschauer Zeitung éventezedeken át ugyanabban a formában jelent meg. Első oldalán felül Prochée bácsi mindig egy kis körültekintést csinált a világon. Kezdte Oesterreich-hel és végezte «hol Uruguay-val» hol meg Paraguay-val. A vonal alatt volt a Feilleton (tárca), belül pedig napihírek és művészeti dolgok. Soha senkivel nem vitázott. Az olvasók egyszerűen tudomásulvették, ami benne állott. A régi Jkassai németek ebből az újságból tudták meg a helyi

eseményeket, amelyeket Prochée bácsi saját külön stílusában irt meg. Sokszor mosolyogtunk, ha egy-egy rendőri hírben olvastuk: der Rendőr kam. Egyszer aztán, majdnem észrevétlenül itt hagyott bennünket Prochée bácsi. Valami változás állott akkor be a lap életében. Formája megváltozott, felelőse dr. Kemény Béla ügyvéd lett. A háború folyamán megszűnt, illetve beleolvadt a Kassai Újságba, mely évfolyamait is *átvette*. Még a napilapok is csak a legnagyobb küzdelem árán voltak képesek magukat fõntartani, nem csuda hát, hogy a hetenként háromszor megjelenõ és politikával nem foglalkozó újság e nagy versenyben elvesztette életképességét.

Prochée bácsi volt az elsõ hivatásos újságíró Kassán, mert a többi lapoknál csak jóval Prochée után kezdtek alkalmazni olyan egyéneket, akiknek fõfoglalkozásuk a hirlapírás volt. Napilapok nem voltak, a hirlapírók viszonyai sem voltak szabályozva, az újságírással tehát hivatásszerûen nem is foglalkozhattak a vidéki városokban. A napilapokhoz azonban már állandó munkaerõkre volt szükség, akik fõlismerték a rohamosan fejlõdõ hirlapirodalom követelményeit s ha egyelõre nem is tisztán az újságírásból éltek, mert a lapok büdzsége kezdetben nem bírta volna a „kenyéradást”, mégis krónikásai lettek a napnak, vagyis a szó igazi értelmében újságírók váltak belõlük. A fejlõdésnek ama fázisában erõs viták folytak afõlött, ki a hivatásos és nem hivatásos újságíró. A két szélsőséges álláspontot nem sikerült ugyan összeegyeztetnem, de elismerték hivatásos újságírónak azt is, aki állandó alkalmazást nyert megállapított fizetés ellenében valamelyik lapnál. Jól tudták a vitázó felek, hogy, aki az iramot nem

bírja, az úgy is lemarad, aki pedig bírja, az ellen újságírói szempontból kifogás nem emelhető. A 90-es években, sőt később is, a jelen század első évtizedében az akkori viszonyok között nem lehetett a vidéki újságírás kérdését másképp megoldani. A kérdés különben inkább szociális, mint újságírói szempontból nyert nagy fontosságot, amennyiben a hivatásos újságírók érdekei akkor még semmiféle védelemben nem részesültek.

Az érdekeknek védelme a szervezkedést tette szükségessé s így azok a bizonyos írói, újságírói egyesületek, amelyek tulajdonképpen csak barátságos összejövetelekre adtak alkalmat lassankint elsatnyultak s helyükbe a gazdasági alapon álló egyesületek léptek, amelyek azonban még máig sem tudták céljokat elérni. A Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségének kassai választmányában is nagy harcok folytak a fogas kérdés tisztázása érdekében, de dűlőre nem sikerült azt juttatni.

Újságírók, írók, művészek.

Amikor még nem volt annyira intenzív a hírlapírói munka, a tollforgató emberek megcsinálták az írók és hírlapírók Otthonát, melyből később a Kazinczy-kör, illetve Kazinczy Társaság fejlődött ki. Timkó József, városi tanácsos, dr. Fényes Samu, Varga Kálmán, Sárosi Árpád, Stefányi Nándor, Lekly Qyula képezték a magvát annak a társaságnak s a tagok igen derék munkát fejtettek ki a szépirodalom terén. A lapokat is nagyobbára ezek látták el anyaggal. A Kazinczy-kör megalakulása után több osztály működött kebelében s így újságíró-osztály is, amely azonban nem fejtett ki különösebb tevékenységet. Az írók száma is egyre csökkent

úgy, hogy ebben az intelligens elemmel tultömött városban alig vette valaki kezébe a tollat, hogy szellemi termékeivel szerezzen élvezetet a közönségnek. Csak Sárosi Árpádot nem engedte vére nyugodni. úgy a helyi, mint a budapesti szépirodalmi lapokban sűrűn jelentek meg szép költeményei s még ma is fiatalos hévvel üzi a költészet mesterségét. Bár hivatala lekötve tartotta s így nem vehetett részt az ifjabb generáció kedvteléseiben, de azért föntartotta velünk a kontaktust, mert, mint rendőrkapitányt naponként fölkerestük s ilyenkor mindig szóba kerültek irodalmi dolgok is. Amikor pedig riportanyagot nem tudott adni, verset kértünk tőle s kaptunk is, hol komolyabbat, hol meg tréfásat. Ez utóbbiakat „Sári” névvel jegyezte. Javíthatatlan poéta maradt mindmáig. Nemcsak tehetsége, de kedélye is van hozzá. E kis művemnek előszavában annyit írt rólam, hogy amikor kéziratát átolvastam, azt kérdeztem tőle: „Kiről is irsz itt Árpádkám?”

Állatseregletünk egy jól sikerült nyári ebéd után zártkörű táncmulatságot rendezett a Lócsei-házban. Csak magunk voltunk. Odahajlok Horváth Marcihoz, mondok, hogy nem volna-e okos dolog Árpádot is értesíteni, hogy itt vagyunk. Megy a fiú a cédulával a rendőrségre. Még nem is gondoltuk, hogy a fiú odaérhetett, amikor egyszer csak észrevesszük, hogy Árpád ropja legvigabban a táncot. Láttam, mi történik ott, se szólt, se beszélt, hanem egyszerűen előkaptam, aki keze ügyébe esett és táncolt, akár egy művész ... Köszönöm Árpádkám, hogy mint a régi gárda tagja oly szíves szavakkal szól sz rólam a közönséghez.

Ugyancsak a rendőrségen találkoztunk Juhász Mór rendőrkapitánnyal, a másik jeles poétával, akinek

szintén ismert neve volt itt is, Budapesten is. Eredeti versei mellett héber fordításaival is kitűnt kortársai mellett. Pár hónappal ezelőtt kísértük hűlt tetemeit utolsó útjára.

Köves Károly városi számvevő is sokat dolgozott a lapok részére. Jó tollával részint közérdekű cikkekben, részint pedig humoros verseiben és karcolataiban ismerkedett meg a közönség. Vele is szívélyes viszonyt tartottunk fenn.

Kemény Lajos városi főlevéltáros az egyedüli Kassán, aki kora ifjúságától örökösen az írás művészetének él.

Dr. Eöttevényi Nagy Olivér jogakadémiai dékán, majd krassószörényi főispán sem szerette letenni kezéből a tollat. Ő szervezte újjá a Kazinczy-kört s hogy nem érte el célját: Kassát irodalmi középponttá tenni, annak oka csak a közbejött akadályokban keresendő.

Ezek az írók azonban nem vettek részt a bohémvilág gyönyöreiben, de mint „rokonok” jó viszonyt tartottak fenn velünk.

Művészek nem voltak nagy számmal Kassán sohasem. Kőváry Szilárd és Lakatos Árpád festők közöttünk éltek. Kőváry elmaradhatatlan volt társaságunkból. — Holländer Árpi, Szepessi Miksa és Dzurányi Laci örökösen ugratták.

Volt még egy barátunk, akit szintén a művészek közé kell sorolnom, mert „lapunk barátja” titulus gyenge volna e célra. Művész volt ő abban, hogyan kell az igazi előkelőt, a mágnást adni. Ez Deutsch Jenő, ki magántisztviselői minőségben szerepelt éveken át Kassán és az a hír járta felőle, hogy ő Hatvany-Deutsch. Ő ezt a

hírt soha meg nem erősítette, meg sem is cáfolta. Megjelenése, modora igazi báróra vallt. Mindig közöttünk volt. Nagyon szeretett volna vagy újságíró, vagy legalább is — országgyűlési képviselő lenni. Választások idején csak Szikszó felé kacsingatott. Egyszer már úgyis volt, hogy föllép. A tollak már kézről-kézre jártak a városban. Az Andrássyban közölt is néhány szakaszt el nem mondott programbeszédéből. Például: „kerületemben soha sem lesz hideg, megterem a citrom, narancs, datolya is, mert ott van — Forró.” Azután: „Az a mondas járja, hogy tengerre magyar? — azt is adok m. t. polgártársaimnak. Ott van Detek-Tenger” stb. Aradról származott és mikor Aradon újságíró-kongresszus volt, addig járt a nyakunkra, míg végre Németh Jenői névre neki is kértünk szabadjegyet. Büszkén mutatta a kalauznak s örült, hogy 24 koronát megtakarított azzal. De csak Szolnokig örült. Ott találkoztunk Miklós Gyulával, aki Kaposvárról jött. Meglátja Deutschnél a szabadjegyet „leleplezlek bitang a kalauz előtt — kiáltja Gyula — ha csak jó szivarral le nem kenyerezel!” Deutsch erre rendelkezésünkre bocsátotta egész doboz médiáját. De ez nem volt elég. A kalauz újabb megjelenésekor Miklós megint elkezdett kiabálni: „Leleplezlek Alfi!” Békécsabán egy üveg konyak ellenében, odább meg rúd-szalámiért, szőlőért hallgatott el. Gyula. „Fizesd meg a méltóságot” — hangoztatta és mire Aradra értünk, többet fizettetett ki vele, mint amennyit a jegy ért. Visszafelé nem is mert velünk jönni. Egyszer azután eltűnt ő is és többé nem hallottunk hírt felőle. A közönség egyébként „ötevnkilenc” névvel emlegette és emlegeti ma is.

Miből él az újságíró?

Erre a kérdésre ma már azzal válaszolhatunk, hogy fizetéséből. Akkoriban, t. i. a század első évtizedében még a hivatásos újságírók is inkább csak éhbért kaptak, mint fizetést, aminek azután az lett a következménye, hogy sokan revolvereztek. Ez abban állott, hogy kiszemeltek maguknak egy-egy jómódú embert, akinek egy kis vaj volt a fején — ugyan ki nem ilyen? —, arról irtak valami nem épen kellemes dolgot, a kefelevonatot megmutatták neki s egyben meg is mondtalc, mennyiért hajlandók az ügyet elhallgatni. Így azután szállóige lett, hogy: az újságíró nem abból él, amit megír, hanem, amit elhallgat. Nem tagadható, hogy abban az időben nálunk is meglehetősen ki volt fejlődve az ilyenfajta revolverezés. És, ha tekintetbe vesszük az újságírók nyomorúságos helyzetét, ezen igazán nem is csodálkozhatunk.

A rendőri sajtóiroda nem vezette be a lapok részére kiadható anyagot könyvbe, hanem valami kis papírdarabkára jegyezték röviden, kit és miért jelentettek föl. A szemfüles riporter, ki elsőnek jelent meg a rendőrségen, néha elemelte ezt a papírdarabot, hogy a többiek ne tudhassák meg, kiről van ott szó s így a terítékre került egyéntől azzal, hogy a többi újságban, is meggátolja a kellemetlen hír megjelenését, nagyobb összeget csikarhatott ki. Voltak azonban esetek, amikor a revolverezési szándék kizárásával is elhallgatunk egy s más dolgot és ezért megfizettek bennünket, illetve hálából egy kis tiszteletdíjat juttattak nekünk. Például: megyek egy szép napon délelőtt a Fő-utcán s a legelőkelőbb fűszerkereskedésből egy rothadt na-

rancsot dobnak ki az aszfaltra. Épen egy lépésnyire előttem pottyant le. Benézek az üzletbe s félig hallhatóan mondom: épen jókor. Azután siettem tovább, de eszemágában sem volt ezt megírni, mert nem is érdekelte volna meg az üzlet tulajdonosa. Alig megyek a harmadik ház előtt, az illető kereskedő tanulója fut utánam s egy rám címzett zárt levelet ad át. Benne névjegy ezzel: „szíves elnézését kérem, máskor nem történik ez meg” és — 150 korona. Visszamentem. Négyszemközt megmondtam a kereskedőnek, hogy nem volt szándékomban az esetet megírni s letettem asztalára a pénzt. Másnap ismeretlen egyén postautalványon küldött 150 koronát.

Furcsább dolog volt az, amikor egy este az Andrásyban egyik barátom azt mondja, hogy támadjam meg a városi tanácsot, mert még mindig nem intézkedett az iránt, hogy a piac a Fő-utcáról eltűnjék. En először vonakodtam a kérdéssel foglalkozni, de végre mégis rászántam magamat és megírtam a cikket. Harmadnap több Főj-utcai kereskedő aláírásával cikkem ellen nyilatkozat jelenik meg a másik lapban s este barátom átad nekem 50 koronát, —. hálából azért, mert megjelentettem a cikket s a kereskedők az ő izgatására adták le a jó zsíros Nyíltteret.

Egyébként bőven akadt akkortájt nyilatkozat, helyreigazítás, stb., aminek persze mindig megvolt a maga pénzzel terhelt háttére. Lassan-lassan azonban ezek a jövedelmi források bedugultak s ma már csak mint emlékek maradtak fenn.

Egyes állások betöltésénél, egy-egy nagyobb szabású munkálat kiadásánál a pályázók föl-fölkerestők a lapokat s pár szavas dicséretet, hogy ajánlást

mindig tisztességesen megfizettek. Mondanom sem kell, hogy ilyen esetekben igen gyakran a szerkesztői asztal fölött lebegő kiadói kéz szedte le a tejfölt. Maguk az újságírók keveset élveztek ezekből a mellékjöveldmekből, amelyeket tulajdonképen ők szimatoltak ki s ők is írtak meg. A szegény újságírónak a legtöbb esetben nem is volt más mellékjöveldme, mint a nagyon gyéren folyósított — előleg, no, meg, ha volt érdemesruhája, órája, gyűrűje: Brichta bácsi jószíve, aki az újságírók által névjegy melléklésével zálogba küldött portékákat mindig magasabban értékelte, mint más közönséges halandóét. Igaz, nehezebben ment a kiváltás. Legtöbbször ott is maradt örökre a — smokking. De azért mégis kedélyes volt a mi társaságunk, mert megértettük s szerettük; egymást.

A háborús idők

nagy változásokat idézek elő a mi életünkben is. A víg társaság fölbomlott egyrészt a bevonulások következtében, másrészt pedig ezekhez az időkhöz nem is illett a mulatozás. A háború kitörése után egy hónapra bevonult Faragó Ödön az új színigazgató társulatával, amely nagyobbára ismeretlen tagokból állott és ha néhanapján társaságba verődtünk is, ez már nem volt a régi. Próbálkoztak ugyan később egyesek a régi jó időket visszavarázsolni, de ez nem sikerült. Hiányzott az igazi kedélyesség, mely azelőtt úgy egybeforrasztotta a két testvérnépet. Az újságoknak más föladata nem volt, mint a háborús hírek közlése hivatalos jelentések nyomán. A lapok száma is csökkent, amennyiben az Abauj-Kassai Közlöny már a háború első napjaiban

megszűnt és nem is kelt többé életre. Nem élte sokáig túl lapja kimúltát Lekly Gyulla sem, aki fölött megint én tartottam búcsúbeszédet.

A háborús időkben ünnepeltük a kassai magyar színészet százéves jubileumát, valamint Árkossy Vilmosnak 25 éves színészi jubileumát. Mindkét alkalommal én tartottam beszédet, mint a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetsége kassai választmányának elnöke.

Ugyancsak a háború alatt vette át a Kassai Újság szerkesztését dr. Köves Illés. Dr. Szepessi Miksa pedig katonai szolgálatának megszűntével a Felsőmagyarország szerkesztője lett. Ide ment át később Dzurányi. László is.

A háború után

történt nagy változások intenzívebb munkára kényszerítették a lapokat. Az 1919. év második felében minden lap megnagyobbította terjedelmét. Kettő a viszonyok változása következtében nevet is változtatott: a Felsőmagyarország „Kassai Napló”, a Felvidéki Újság pedig az „Esti Újság” nevet vette föl. Az Esti Újságot 1921. októberében szüntették be. 1919. augusztusában Zsuppán László kiadta a „Kassai Hét” képes heti folyóirat it, melyet én szerkesztettem. Négy és félhónapi szünetelés után 1920. márciusában újra megindult a Kassai Hét, de két hónap múlva megszűnt. Első szünetelése alatt „Új Élet” címmel dr. Szepessi, Dzurányi, dr. Elkán Miksa és Propperné Békefi Her min szerkesztésében új szépirodalmi lap indult meg, de három hónap múlva ez is megszűnt. A Kassai Hét egyik számában szóvátettem a színházi szerződtetéseket s e cikk miatt Faragóné Biller

Irén sajtópert is indított ellenem, mely azonban bocsátnatkérésem után békés elintézészt nyert. Faragóné nem is haragudott rám. A teljes kibékülés pedig a múlt év márciusában történt meg, amikor Iglón Telléry Gyula kollégánk 25 éves újságírói jubileuma alkalmával a fél-éjszakát áttáncoltam Biller Irénnel.

1921. november elsején László Béla eladta a Kassai Hírlapot, mely 1922. február végéig még élt s akkor az egy évvel azelőtt dr. Kendi Zoltán által alapított „Szabadság” című napilappal együtt „Magyar Hírlap”-pá alakult. Ez időből nincs, mire visszaemlékezni. Ezzel be is fejezem munkámat.

Mint legöregebb kassai újságíró, aki 25 éven át munkálkodtam itt a sajtó terén, bátorságot vettem 32 esztendei élményeimet s ezek keretében a nevezetesebb politikai eseményeket leírni és közreadni. Tettem ezt abban a reményben, hogy a város közönsége ezt oly szívesen; fogadja tőlem, mint ahogy én is mindig szívesen emlékezem vissza Kassára, hol ifjú- és férfikoromnak javát leéltem s melynek közönségét mindenkor híven és becsülettel kívántam szolgálni. Szándékosan rosszat soha senkinek sem tettem. De, ha néha, a körülmények kényszerítő hatása alatt talán kellemetlenséget okoztam valakinek, úgy azért ez alkalommal kérek bocsánatot. Meg is nyugtat az a tudat, hogy mindnyájan gyarló emberek vagyunk, akik az élet viszontagságai közepette nem tehetünk mindenkinek kedvére s egyszer-másszor bizony akaratumkon kívül is fájdalmat okozunk másoknak. Én is éreztem és érzek is fájdalmat, mert hiszen a gonosz ármány pokolbeli erőket vonultatott föl ellenem, hogy kiüsse kezemből a tollat. Ez ellen nem is harcolok, mert megcsúfolnám

negyedszázados újságírói múltamat, melynek jellemzéke volt mindig a nyílt becsületesség és őszinteség. Tanúm erre első sorban a mi kis újságírói-társadalmunk, másod-sorban pedig az ezerfejű kritikus, a nagyközönség, a város társadalma, melynek további szíves jóindulatába ajánlom magamat.